

Dailė | Muzika | Teatras | Kinas | Fotografija

3

Laimučio Vilkončiaus operos „Pasaulio sutvėrimas“ premjera

5

„Requiem“ Klaipėdos dramos teatre

6

Rolando Kazlo spektaklis pagal Valdemaro Kukulo eiles

I. JUODYTĖS NUOTR.

Kęstutis Kasparavičius – stebuklingų istorijų kūrėjas

11

„Zabolis Art Prize 2024“ finalininkų paroda

12

Kanų kino festivaliui pasibaigus

Vladimiras Tarasovas

D. KLOVIENĖS NUOTR.

Turinys ir forma

Įspūdžiai iš „Vilnius Mama Jazz 2024“

LAIMA SLEPKOVAITĖ

„Ai, nesvarbu forma, svarbu turinys“, – manau, daugelis esame taip pamastę, atsikąsdami negražaus, tačiau gardaus pyrago, gaudami ne itin grakščiai suformuluotą malonų pasiūlymą ar vartydami kokį nevykusiai išleistą, bet įdomų leidinį. Festivalių atžvilgiu tai negalioja. Festivalyje ir turinys, ir forma yra kalbėjimo būdai bei žinučių perteikimo priemonės. Todėl norėčiau aptarti abu šiuos gegužės 23–26 dienomis vykusio festivalio „Vilnius Mama Jazz“ dėmenis, kurie jau metų metus išlieka ganėtinai netolygūs.

Turinys buvo prabangus, spalvingas, džiuginantis ir praturtinantis. Jis skleidėsi sklandžiai nuo pat pirmojo koncerto. Cassie Kinoshi grupės „seed.“ paprastose, patikimai aranžuotose kompozicijose numatyta erdvė solistų meistriskumo demonstravimui, kuris išliko taupus

ir rezervuotas: didžiąją programos dalį neapleido atsargaus skaičiavimo, vengimo pernelyg įsijausti įspūdis, tačiau paskutinė kompozicija sprogo ilgai laukta energija ir konstatavo sėkmingą festivalio pradžią. Trio „Ill Considered“ nepareikalavo jokio įsibėgėjimo – vos įžengę į sceną, Idris Rahmanas, Liranas Doninas ir Emre Ramazanoğlu paniro į burbuliuojantį, karštą nesustabdomai lekiančių figūrų srautą, formuodami takius, chameleoniškai pavidalus keičiančius *groove'us*, nuolatos perimdami vienas iš kito iniciatyvos siūlą, hipnotizuodami publiką rimtaveidžiu, intensyviu žaismu.

Antrasis vakaras skleidė kitus kerus. Vladimiras Tarasovas, Markas Dresseris ir Larry Ochsas (trio „Jones Jones“) savo pasakojimą išaugino nejučia, iš niekur: kai tik klausai ėmė atrodyti, kad rami apsikeitimų lakoniškėmis, neišplėtotomis mintimis seka niekur neveda, suskambo gilesni muzikiniai

potėpiai, iškilo raiškūs, įtaigūs kompozicijų kontūrai, garsinis vyksmas nuvedė intriguojančia vaga link laukto katarsio. Po jų pasirodę Saitoko Fujii, Takashi Sugawa ir Ittetsu Takemura mano buvo išgirsti dar Mėrso džiaz festivalyje Vokietijoje. Tenai jie grojo lauko scenoje, ir nors toji aplinka buvo palanki subtiliai muzikai (puikus įgarsinimas, dėmesinga publika), jie pynė kiek tirštesnes tekstūras. O Nacionalinio dramos teatro scenoje į jų improvizacijas plūstelėjo tylą, palikdama erdvės stebėtis, išlaukti, išgyventi didžiulio dvasinio susitelkimo, trapių grožio meistriškai išauktą garsų gobeleną.

Kita diena suteikė akistatą su Rabihi Abu-Khalilu. Ūdo virtuozo harmoningos kompozicijos, ažūrais išpuoštos melodijos ir karštieji ritmai koncerte – tokie pat tobuli kaip jo nuostabiuose įrašuose, o žavingi kūrinių pristatymo pokštai

NUKELTA Į 2 PSL.

Turinys ir forma

ATKELTA IŠ 1 PSL.

pagausino klausytojų vitamino C atsargas. Petterio Eldho „Post Koma“ nuviliojo klausytojus į priešiną stilistinį džiazą polių, su visiškai kitokiu humoru, protinga kompozicija ir atsakingai prisiimta spontaniškų proveržių rizika.

Uždarymas leido išgirsti Immanuelio Wilkinso kvartetą ir jo siuitą „The 7th Hand“ – apgalvotą, išjaustą, originalią, nuvedančią nuo asketiškomis temomis pagrįstų epizodų link ilgo įnirtingo bopinio balbatavimo ir sprogo žaižaruojančia ekspresyvia modernia improvizacija. Jis nesirenka lengvų kelių, nebando žarstyti paperkančių techniskų saksofoninių triukų, ištikimai laikosi savo atsineštos žinios ir pasirinkimo atlikti stambios formos kūrinį... Bisui atliktas savotiškas bluzas, primenantis motyvinės sandaros asketizmu siuitoje persmelktas temas, galutinai įtikino jo, kaip nuoseklaus, ištikimo savo tikslams ir vidinio balso vedamo menininko, pozicija.

Pirmuosius du vakarus didžiojoje festivalio scenoje vyko vėlyvieji koncertai – šiek tiek triukšmingesni, artimesni šokių klubo estetikai, įtraukiantys elektroniką. Tiek Jharis Yokley ir Bigyuki, tiek

„Binker & Moses“ (prie kurių prisijungė anksčiau programoje neskelbtas trečias narys) visiškai įtikino puikia technika, įniršiu, mėgavimusi savo skleidžiamų garsų griausmingomis vibracijomis. Tą patį galėčiau pasakyti ir apie lietuvių Aistės Kalvelytės bei Juliaus Čepukėno duetą „Keista bjauri žuvis“, kuris tarpsta tame pačiame esteti-niame lauke kaip ir vėlyvųjų koncertų dalyviai, bet kažį kodėl buvo pristatytas sekmadienį įprastoje 19 valandos koncertų linijoje.

Tad atėjo metas pakalbėti apie formą. „Keista bjauri žuvis“ būtų puikiai tikusi šeštadienio 22 val. pozicijoje, o Immanuelio Wilkinso kvartetą galėjo būti vienintelis sekmadienio vakaro įvykis – taip būtų buvusi išlaikyta festivalio struktūros logika. Publika, atrodo, nepajuto diskomforto, kai po trankaus elektronikos ir būgnų dueto po pertraukos grįžo klausytis saksofonų kvarteto, tačiau po to, kai tris dienas iš eilės vienoje scenoje tuo pačiu laiku pasirodo lygiaverčiai pasaulinio lygio kolektyvai, ketvirtą dieną suteikti tą pačią sceną vietiniam jaunimo projektui, kad ir labai šauniam, labai talentingam ir pozityviam, – vadinasi, padėti lygybės ženklą

D. KLOVIENĖS NUOTR.

Trio „Ill Considered“

tarp jų. Tokiu koncertų išdėstymu festivalis teigia, kad „Keista bjauri žuvis“ yra tokio pat meninio lygio projektas kaip ir Wilkinso kvartetą. Arba jeigu atkreipiame dėmesį į tai, jog tai yra nacionalinės scenos kolektyvas, lygybės ženklas padedamas tarp Vladimiro Tarasovo ir Aistės Kalvelytės. Be abejo, ši mergina – nuostabus grynuolis talentas, bet lygybės ženklo kol kas nėra, nors galbūt jis atsiras po dvidešimties metų.

Dar keistesnis šis „Vilnius Mama Jazz“ sprendimas atrodo pažvelgus į „vitrinos“, arba „showcase“, programą, kurioje dalyvavo muzikantai, turintys solidžią scenos patirtį,

pripažinti profesionalai, tačiau kažkodėl pagrindinėje programoje jų nebuvo. Vitrinos praktika vis dar santykinai jauna, jos paskirtis – pristatyti Lietuvos muzikantus užsienio prodiuseriams, leidėjams, kritikams, kurie galėtų padėti jiems žengti į tarptautinę sceną. Tai labai geras įrankis ir labai norisi, kad jis būtų pasitelktas maksimaliai profesionaliai, solidžiai, o tam reikalingas ir tam tikras pasvertas balansas tarp didžiosios ir mažosios scenų, mat šiuokart jis nustebino. Tai atrodytų mažareikšmė detalė, jeigu būtų vienkartinis atsitiktinumas, tačiau, deja, šis festivalis bemaž kasmet pasižymi tam tikru

nenuoseklumu, kai dalis programos formuojama darniai ir logiškai, bet lygia greta susidaro radikalūs stilistiniai kontrastai ar, kaip šiuo atveju, – ir stiliaus, ir svorio kategorijų drastiški neatitikimai.

Forma yra svarbi, žinutės formuotos atsakingai. Bet formos klaidos, žinoma, neanuliuoja kokybiško turinio: Satoko Fujii, „Jones Jones“, „Ill Considered“, Rabih Abu-Khalilas, Immanuelis Wilkinsas ir kiti dalyviai praturtino Lietuvos džiazą pasaulį unikaliomis garsinėmis žinutėmis, pozityviomis emocijomis, puikiu užtaisų. Su visais netobulumais mes lauksime išauštančio kitų metų „Vilnius Mama Jazz“.

Nuo Biržų iki Čikagos

Vlado Jakubėno gimimo 120-osioms metinėms

VACLOVAS JUODPUSIS

Stasio Vainiūno namai, užbaigdami kūrybinės veiklos 26-uosius metus, viltingai žvelgia į mus supantį pasaulį ir ribotų galimybių skatinami, nesulaukdami iš galinųjų valstybinę finansinę paramą skirstančių institucijų prašytos paramos, padeda visų kartų Lietuvos meno kūrėjams – muzikams, dailininkams, rašytojams, į meno aukštumas kopiantiems mokiniams ir studentams – bendrauti su klausytojais, siekia, kad domintis nūdienos kūrėjų darbais nublanktų dėmesys prasmingai kultūrinei praečiai. S. Vainiūno namuose pastaraisiais metais skambėjo žymių operos solistų balsai, muzikavo atlikėjai iš tokių šalių kaip JAV, Vokietija, Prancūzija, Izraelis, Kosta Rika, Ukraina, Kanada, Čilė ir kt., lankėsi Latvijos, Kinijos, Japonijos, Lenkijos ambasadoriai. Čia nuolat koncertuoja jaunieji atlikėjai ne tik iš Vilniaus, bet ir iš Kauno, Šiaulių, Klaipėdos, Druskininkų, Palangos, Viekšnių, Pakruojo, Biržų, kitų Lietuvos vietovių. O nuo šio šimtmečio pradžios, turtinant Lietuvos muzikų rėmimo fondo rengto tarptautinio muzikos

festivalio „Sugrįžimai“ programą, S. Vainiūno namuose kasmet mirgėjo vakarai, skirti mūsų kūrėjams išeiviams – Giedrai Gudauskienei, Jeronimui Kačinskui, Broniui Budriūnui, Juozui Stroliai, Faustui Stroliai, Stasiui Sližiui, Juozui Žilevičiui, poetams Bernardui Brazdžioniui, Kaziui Bradūnui, Stasiui Santvarui, dailininkui Viktorui Vizgirdai, operos solistams Vincėi Jonuškaitei-Zaunienei, Juozei Krištolaitytei-Daugėlienei, Juzefai Augaitytei, Salomėjai Nasvytytei-Valiukienei, Stasiui Barui, bei kiti monografiniai koncertai, parodos, kai juose dalyvauti buvo skatinami ir nūdienos jaunieji atlikėjai.

Gegužės 22-osios vakarą S. Vainiūno namuose įvyko vakaras-koncertas „Nuo Biržų iki Čikagos“, skirtas kompozitoriaus, muzikologo, pianisto Vlado Jakubėno 120-osioms gimimo metinėms. Jį surengti padėjo V. Jakubėno draugija (pirmininkė Beata Baublinskienė) bei Lietuvos reformacijos istorijos ir kultūros draugija (pirmininkas Donatas Balčiauskas), o rengiant koncertinę programą talkino Biržų V. Jakubėno muzikos mokykla (direktorė Edita Timukienė, pavaduotoja Ramutė Petronytė), kurios pastangomis

vakare-koncerte dalyvavo ne tik biržiečiai, bet ir jaunieji atlikėjai iš Panevėžio muzikos mokyklos bei Rudaminos meno mokyklos, atlikę tik Jakubėno kūrinius.

Ką sako pats vakaro-koncerto pavadinimas? Juo norėta priminti, kad Jakubėnas išgyveno beveik visus praėjusio šimtmečio sukrėtimus, kad jam, kaip kompozitoriui ir pianistui, teko pažinti platųjį pasaulį. O ir su buvusiu šių namų šeimininku Vainiūnu jį suartino studijos Jazepo Vituolo įsteigtoje Rygos konservatorijoje. Bet iki tol teko išgyventi Pirmojo pasaulinio karo sumaištį, pasitraukti su šeima į Rusiją, vėliau gydytis lietuvių sanatorijoje Jaltaje ir tik 1918 m. vėl grįžti į Lietuvą, gimtuosius Biržus, persikelti į Kauną, mokytis „Aušros“ berniukų gimnazijoje ir Juozo Naujalo įsteigtoje muzikos mokykloje, o pablogėjus sveikatai vėl grįžti į Biržus ir ten užbaigti gimnaziją. Toks vingiuotas ir permainingas buvo jau pirmasis Jakubėno dvidešimtmetis, kuris ir atvedė jį į Rygą, į studijas konservatorijoje pas Vitolą, Kuperį, Daugulį. Šie pedagogai, manytina, ir suformavo Jakubėno muzikinio kelio linkmes, nors kaip dirigentas jis vėliau pasirodė labai retai. 1928 m. baigęs studijas laisvojo menininko

Vladas Jakubėnas

VLADO JAKUBĖNO DRAUGIJOS ARCHYVO NUOTR.

diplomu, Jakubėnas surengė autordinį koncertą Kaune. Ir tai buvo pagrindas gauti Švietimo ministerijos stipendiją studijoms Berlyno aukštojoje muzikos mokykloje, kur jo kompozicijos profesoriumi tapo Franzas Schrekeris. Per ketverius studijų metus Jakubėnas sukūrė Pirmąją simfoniją, Styginių kvartetą ir kt. Malonu, kad šie opusai skambėjo ne tik Lietuvoje, o Pirmoji simfonija 1934 m. rugpjūčio 19 d. Antano Vanagaičio iniciatyva buvo atlikta ir Čikagoje, kur bene pirmą kartą išgirsta ir Jakubėno pavardė.

Po studijų Berlyne 1932 m. į Kauną sugrįžusio Jakubėno kūrybinė energija pastebimai sukrutino laikinosios sostinės kultūrinį

gyvenimą. Nežinia, kokią jį matytume šiandien, jei ne Jakubėno aprašyti koncertai, spektakliai, įvairių atlikėjų gastrolės, straipsniai, suguldyti į 1994 m. pasirodžiusį dvitomį (parengė Loreta Tamulytė-Venclauskienė, talkinant Lietuvos nacionalinei Martyno Mažvydo bibliotekai). Tą darbą daryti skatino Čikagoje susikūrusi V. Jakubėno draugija, kuriai tuo metu vadovavo Edvardas Šulaitis. Na, o kaip pedagogas ir pianistas koncertmeisteris Jakubėnas geranoriškai talkino visiems, kam tik buvo reikalinga jo pagalba, kad tik lietuviška muzika skristų kuo plačiau į pasaulį.

NUKELTA Į 3 PSL.

Nebuvo nieko, tik vanduo...

Laimučio Vilkončiaus operos „Pasaulio sutvėrimas“ premjera

RITA ALEKNAITĖ-BIELIAUSKIENĖ

Gegužės 23 d. LVSO koncertų salėje pirmą kartą pristatytas Laimučio Vilkončiaus operos „Pasaulio sutvėrimas“ koncertinis atlikimas. Kartu su Gintaro Rinkevičiaus vadovaujamu Lietuvos valstybiniu simfoniniu orkestru dainavo Ieva Prudnikovaitė, Jeronimas Milius, Egidijus Bavikinas, Steponas Zonys, Ona Kolobovaitė ir Kauno valstybinis choras (vad. Robertas Šervenikas).

Valstybinio simfoninio orkestro vyriausiasis dirigentas Gintaras Rinkevičius visuomet geba solidžiai, reikšmingomis programomis pradėti ir baigti koncertų sezoną. Lietuvos kultūros ministras pasveikino orkestrą su „medžiagiškai ir dvasiškai sėkmingai įvykusių sezonu“ ir premjeros autorių, Vyriausybės kultūros ir meno premijos laureatą Laimutį Vilkončių, kuris „atvėrė naują puslapį Lietuvos kultūroje“. Tiesą sakant, jo neatvėrė, o tęsė savo neoromantizmo tradicijų su populiariosios muzikos dvelksmu kūrybos istoriją. „Pasaulio sutvėrimas“ – pagyrų vertas darbas. Įdomus sumanymas, pozityvi autoriaus koncepcija, motyvuotas libretas, didelis kompozitoriaus triūsas ties partitūra. Sumanymo ir įgyvendinimo prasme kūrinys vertas operos žanro: yra idėja, siužetas, personažai, charakteriai, konfliktas (-ai), apoteozė ir net leitmotyvas. Labai efektingai juo ir prasideda veiksmas.

Visai neseniai Vilkončius paskelbė, kad sėkminga roko opera „Eglė“ – „mano gyvenimo kūrinys“, tačiau vėl ėmėsi naujos idėjos realizavimo. Uždavinius išliko neeilinis: operą pateikti koncertiniu atlikimu. Vadinasi, sumanymas bus perteikiamas tik muzika, be sceninio makiažo.

Senosios muzikos teatro autoriams, ypač Florencijos „Camera-tos“ menininkų grupei, svarbus atsikaitos taškas buvo senovės graikų tragedijos. Manoma, kad jų tekstas buvo ritmiškai deklamuojamas arba dainuojamas. „Pasaulio sutvėrimo“ libreto autorė Daiva Čepauskaitė

Jeronimas Milius, Gintaras Rinkevičius

remiasi kosmogoniniu baltų pasaulio sukūrimo mitu. Pirmykštės apeigos išties suteikia pagrindus teatrui rastis. Mitų ritualai atkuria paslaptį atskleidžiančius įvykius, pasaulio likimo paslaptis. Tai ir žmogaus egzistencijos paslaptis. Ir šio mito esmė – žmogaus, žmogiškumo atvėrimas. Taip muzikinio teatro kalba mitologizuojama žmogaus egzistencija.

Vokiečių režisierius Götzas Friedrichas sarkastiškai rašė: „Šiuolaikinės operos pabrėžia naują požiūrį į repertuarą ir būtinybę kritiškai kvestionuoti meno formą. Muzikinis teatras reiškia ir nutolimą nuo operos (...). Muzikinis teatras nuo šnekamojo teatro skiriasi tuo, kad jame dainuojama, o nuo operos – klausimu: kodėl [dainuojama].“ Tai išryškina uždavinius dainininkams: jie privalo būti ir aktoriai. Šiandien muzikinis teatras taip pat gyvuoja eksperimentiniais formatais. Girdima muzika yra kaip instaliacija, net ir triukšmas – kaip lygiavertė garso medžiaga. Tokių kūrinių įvairovė pasaulyje neišsemiamą, tačiau juos visus sieja bendras noras išreikšti ką nors artimo mūsų šiuolaikinei kultūrai ir rūpesčiams.

Vilkončius publikuotame pokalbyje yra sakęs: „Norėjosi mito, kai paliekant siužetą galima panardyti po žmonių santykius, po jų emocijas, kurios nekinta per amžius. Tai meilė ir neapykanta, ištikimybė ir išdavystė. Tokio lygio, tokios apimties, tokio dramatiškumo lietuviško

mito nelabai žinome. Tada ir kilo mintis pasamprotauti apie žmogaus sutvėrimą. Tik ne bibliniu siužetu, o kaip pasaulį tvėrė senovės lietuvių pagonių dievai.“

„Žemyna suvokia, kad grožis gali atsirasti tik sukūrus žemę, gamtą, žmogų. Todėl Deivė paragina du savo sūnus, Praamžių ir Veliną, sukurti Žemę. Vyresnysis sūnus Praamžius greit perpranta motinos troškimą ir ima kurti. Tačiau jaunesnysis jo brolis Velinas nemano, kad dar ko nors reikia, kai jie yra nemirtingi – viską valdantys dievai. Jis dėl visko ginčijasi, prieštarauja, niekina brolio pasiryžimą. Praamžius sukuria gražią, panašią į motiną Žemyną, žemę. Norėdamas įrodyti, jog taip pat gali sukurti grožį, Velinas sukuria nepaprasto grožio mergelę Aušrinę ir nori vienas ją grožėtis. Supyksta, kai Aušrinė atsisako jam priklausyti. Tuo tarpu Praamžius sukuria Žmogų. Žmogus pasijunta ne tik Žemės, bet viso pasaulio valdovu ir ima ginčytis su Praamžiumi, kuris iš jų yra kūrėjas, – toks autorių pateiktas operos siužetas. Kaip ir kitų indoeuropiečių, pasaulėkūros mite pasaulis, žemė randasi iš vandens. Etnologė Nijolė Laurinkienė teigė, kad Džūkijoje užrašyti variantai patyrė didesnę krikščionybės įtaką nei kitur Lietuvoje. Šiame regione tikėta, kad pradžioje „buvo tik vanduo“. Taigi libretas atspindi mūsų krašto mitus.

Labai efektingai tyloje krinta didelis vandens lašas. Vienas, kitas...

Ieva Prudnikovaitė, Lietuvos valstybinis simfoninis orkestras J. AUŠKELIO NUOTRAUKOS

Lėtai jie nuskamba beribiuose toliuose. Įvairiai transformuodamasis orkestre šio pirminio elemento motyvas klausytojo nepalieka. Tai vienoje, tai kitoje orkestro grupėje jis, kaip leitmotyvas, primena, apie ką visa tai. „Nebuvo nieko. Tik vanduo“, – skamba Žemynos frazė.

Operos personažai mikrofonizuoti. Taip, jiems būtų sunku atsilaikyti prieš didelį ir nuolat gaudžiantį orkestrą. Manychiau, kad orkestruotė perkrauta, nuolat dubliuojami instrumentai, jie groja labiau kitokiai stilistikai tinkamas faktūras. Vyksmo dinamikoje liko neišnaudotas solinių instrumentų skambesio grožis. Girdėti tik trumpas trimito solo epizodėlis. Bet efektingai skamba elektronika perteikiamas griaustinis.

Veiksmas konstruojamas jungiant dramatinuos epizodus. Kiekvienas su raiškia kulminacija. Gal geriau epizodus išplėtoti ir siekti tik kelių, bet reikšmingų kulminacijų?

Operą galiu vertinti tik kaip pirmą kartą veikalą išgirdusi klausytoja. Dėmesį pristauso aktyvūs, dramatiški Jeronimo Miliaus ir Egidijaus Bavikino dialogai. Atlikėjams sudėtingi, be pasigailėjimo: ribinė tesitūra, aukštas registras. Rokeriškas Miliaus dainavimas kontrastavo su kitų solistų operiniu, vokaliai tvarkingu. Gal norėta įtraukti *kitokį* herojų, tačiau iš ansamblio jis „išskrito“. Visi solistai gerai valdė žodį, emocijas, bendravo

tarpusavy. Fiksuotos arijų formos jau pasenusios, tačiau nesureikšmintas melodika reikalinga. Gal ir librete norėjosi užbaigtesnių Žemynos ir Aušrinės charakteristikų, kurios būtų suteikusios galimybių kompozitoriui parašyti erdvesnius, su aktyviu dialogu kontrastuojančius kantilenos (kodėl gi neatsiverti kompozitoriui melodistui?) epizodus.

Ryškūs Ievos Prudnikovaitės Žemynos, Egidijaus Bavikino-Velino charakteriai. Steponas Zonys ir Ona Kolobovaitė buvo statiškesni veikėjai. Klausytojų dėmesį traukė gražiai skambantys chorai. Tačiau šie epizodai trumpučiai, kažkodėl neišplėtojami. Gaila.

Gausūs aplodismentai vainikavo solidų autoriaus, orkestro, solistų darbą. Ir vėl pastebėjau, kaip akylai klausytojai stebi vienas kitą: ar neatsirado rankose koks lankstinukas? Deja. O turėtų būti kas nors spausdinto: apie autorių, kūrėjus, pagerbiant solistus, pateikiant libreto santrauką. Tai tam tikros kultūros teigimas ir elementari klausytojo edukacija. Tiesa, informacija, girdėjau, buvo pateikta elektronine versija.

„Pasaulio sutvėrimas“ – ne roko opera, tačiau ji puikiai tiktų šiuolaikinėje scenoje. Ši, o gal kiek patobulinta Vilkončiaus muzika teatro scenoje žiūrovui gali sukurti prasmingą ir patrauklų muzikinį įvykį – kaip savitą tikrovę, kaip įdomią teatrinę patirtį.

ATKELTA IŠ 2 PSL.

Netrukus koncertinės kelionės nusidriekė į Latviją, Estiją, Suomiją, o kaip Lietuvos muzikų progresistų asociacijos (SIMS) vienas įkūrėjų Jakubėnas dalyvavo kasmetiniuose festivaliuose Paryžiuje, Londone, Varšuvoje. Tokiai plačiai veiklai pasitarnavo ir tai, kad mokėjo daugelį kalbų. Neatsitiktinai 1941 m. jis pakviestas būti Lietuvos kompozitorių sąjungos organizacinio komiteto sekretoriumi. Kaip tik tai leido geriau pajusti sovietinės valdžios atneštas „gėrybes“.

1944 m., artėjant antrajai sovietų okupacijai, Jakubėnas pasitraukė į

Vokietiją, kur nuoširdžiai dalyvavo lietuvių pabėgėlių kultūriniame gyvenime. Akompanavo ten vėl sutiktiems lietuvių operos solistams Antaninai Dambrauskaitei, Alei Kalvaitytei, Izabelei Motekaitienei, Ipolitui Nauragiui ir Stasiui Baranauskui-Barui jų koncertinėje kelionėje po Didžiąją Britaniją. 1949 m., susiklosčius palankioms aplinkybėms, Jakubėno gyvenimas pasuko į JAV – globojamas kompozitoriaus Petro Sarpaliaus, jis įsikūrė Čikagoje. Ten praleisti beveik 27 metai vėl buvo paskirti muzikos tarnystei.

Pats būdamas evangelikas reformatas (tėvas Povilas Jakubėnas buvo Lietuvos evangelikų

reformatų superintendentas, savo gyvenimą baigė 1953 m. Šveicarijoje), Jakubėnas nuoširdžiai bendravo su evangelikais liuteronais, buvo jų „Tėviškės“ parapijos vargonininkas. Nuo 1959 m. šios parapijos chorui ėmus vadovauti Jurgui Lampsaciui, choras giedodavo Jakubėno sukurtas giesmes, stambius kūrinius „Pranaše didis“, „De profundis“, „Prisikėlimo kantata“.

Gyvendamas JAV Jakubėnas ir toliau liko lietuvis, tarnavo lietuvybei visose srityse, rašė dienraščiai „Draugas“, žurnalams „Aidas“, „Muzikos žinios“ bei kitiems leidiniams. Bendradarbiavo su Čikagos Lietuvių opera, sukūrė ne vieną stambesnės apimties kūrinių,

tarp jų minėtina septynių dalių siuita „Miško šventė“, kurią dirigavo Nikolajus Malko, atnaujino poemą „Mano pasaulis“ pagal Vinco Mykolaičio-Putino eiles, ją su dideliu pasisekimu 1959 m. Niujorke vykusiam Pasaulio lietuvių suvažiavime dirigavo Alfonsas Mikulskis. Be to, ne vienos lietuvių dainų šventės, vykusios JAV ir Kanadoje, programą puošė Jakubėno dainos „Ko žilas ožys bliovė“, „Augino močiutė“, „Nurimk, sesut“ (Petro Vaičiūno eilės), „Vai eičiau aš, eičiau“ (Mykolaičio-Putino eilės) ir „Mylėsi Lietuvą iš tolo“ (Bernardo Brazdžionio eilės), kuri buvo įvardinta kaip „Tremtinių ir išvežtųjų giesmė“. Be to, 1963 m. tenykščių

lietuvių šokių šventei Jakubėnas sukūrė „Šokėjų eiseną“. Dirigentas ir kompozitorius Vytautas Marijoshius yra užsiminęs, kad kalbino Jakubėną Lietuvių operai sukurti vienameiksmę operą. Šis pasiūlymas jį žavėjo, tačiau blogėjanti sveikata to neleido padaryti.

Nors Jakubėnas amžino poilsio atgulė netoli Čikagos esančiose Lietuvių tautinėse kapinėse, jo kūrybinis palikimas nepamirštas visur, kur tik esama lietuvių. Todėl norėtusi raginti visus žvelgti į toltančią praeitį geranoriškai, be pavydo ir egoizmo, kad praeities kūrėjų darbai turtintų mūsų kūrybišką žvilgsnį į bendrą Lietuvos kultūros palikimą.

Džiazo ir politikos užtaisas

Mërso džiaz festivalyje apsilankius

LAIMA SLEPKOVAITĖ

Pripažinkime akivaizdųbę: džiazas negali būti apolitiškas. Mërso (*Moers*) džiaz festivalis (Vokietija), įvykęs gegužės 17–20 dienomis, jau penkiasdešimt trejus metus ne tik nesipriešina savo dalyvių polinkiui keisti pasaulį, o priešingai – atveria aikštelę diskusijoms, kuria areną susitikimams, provokuoja mąstyti apie dabartį ir istoriją, meno poveikį ir paskirtį, kviečia patirti bendrystę ir nenurimti siekiant tiesos. Šiais metais festivalio idėja vizualizavosi grafinių novelių, animacijos ir kompiuterinių žaidimų inspiruotu pavidalu: nepaprastų galių turintys muzikantai pavaizduoti tarsi superherojai, o jų piktųjų priešininkų gaują sudaro tuo pačiu stiliumi pieštos politikų, atsakingų dėl smurto, neįtikiškos ir kitokio kenkimo pasaulio visuomenėms, karikatūros. Neįtikėtina, bet vladimiro putino figūra blogio visatoje nenušelpinė itin pastebimos pozicijos ir atsidūrė vos 64-ame bukletų puslapyje kaip marionetinininkas Gargamelis, bandantis skriausti kaimynines valstybes ir sukelti branduolinių karą, nukaunamas narsiųjų smurčių.

Rinkdami medžiagą festivalį lydinčiam leidiniui, rengėjai suskaičiavo pasaulyje 25 aštrias, brutalias krizes, kurių net neketino reitinguoti. Nors kiekvieną koncertą lydintis aprašas ragina įsivaizduoti tam tikrą sukonkretintą kovos sceną, naivi bei tiesmuka šviesos ir tamsos akistata tėra supaprastinta schema, už kurios atsiveria Hannso Dieterio Hüscho idėjų laukas. Hüschas buvo vokiečių rašytojas, satyrikas, tikėjęs dialogo ir taikių sprendimų galimybe. Jo mintys pasirodė esančios nepaprastai aktualios šiais aštrių įtampų laikais, tad savo miesto herojaus 99 metų sukaktį Mërso džiaz festivalis pažymėjo programą palydėdamas jo žodžių kontrapunktais: greta protingų ir šmaikščių referencijų buklete jo tekstai, skaitomi vaikų balsais, tapo festivalio koncertus jungiančio-perskirančio garso takelio medžiaga.

Kiekviena drąsa turi ribas. Pilietinį aktyvumą puoselėjantis festivalis savo programa ir pareiškimais apėjo aštirus Ukrainos ir Izraelio situacijų kampus plačiu lanku. (Suvokdami, kad šios temos iškils, organizatoriai iš anksto įspėjo muzikantus ir diskusijų dalyvius, kad šie privalo gerbti Vokietijos įstatymus ir savo empatiją nukentėjusiems reikšti be nelegalių, pripažintų Vokietijoje neapykantą kurstančiais ar juo labiau antisemitinių šūkių bei apdairiai vartoti sąvoką „genocidas“, kuri vokiečių visuomenei ir daugybei festivalio svečių iš užsienio žinoma pernelyg gerai.) Tačiau galbūt problemą geriausia nagrinėti ne pasinėrus į ją visa galva, o iš tam tikro atstumo ir pasirinkus neutraleresnes analogijas?

Vienas iš festivalio teminių akcentų – trijų milijonų gyventojų šalis, buvusi okupuota, patyrusi masines vietinių gyventojų deportacijas, žudynes, persekiojimus, vietos kultūros menkinimą ir naikinimą, tebeatsigaunanti po istorinės traumos ir turinti ką pateikti pasauliui. Ta šalis yra Namibija. Sakyme, išoriškai galime tai laikyti smalsavimo, siekio pažinti pasaulį, išskirti Afrikos žemyno pavienių šalių tapatybes apsiereiškimu. Bet kartu tai kilni pastanga jautriai, pagarbiai pristatyti, pripažinti kultūrą, *prisiimant atsakomybę* už prieš 120 metų vykdytą kolonizavimą, kurio pasekmių nebeįmanoma apgręžti: hererų ir namų tautos beveik visiškai išnaikintos. Taigi, kai į sceną įžengia grakštus kamerinis ansamblis, diriguojamas Eslono Hindundu (jis yra iškilas tenoras, dirigentas ir pirmosios Namibijoje operos autorius), ir paskleidžia labai elitiškai, vakarietiškai skambančią, suprantamą muziką, greta gėrėjimosi paties Hindundu stipriu, švarių ir išraiškingu balsu, jo gebėjimu vienu metu diriguoti, dainuoti ir protarpiais pasitelkti perkusiją, greta solistų žerėjimo, greta tauraus estetinio patyrimo aplanko keistas nepatogumo jausmas, nes šis gražus skambesys, kuriame akademinė kompozicija įremina, sukul-tūrina autentiško palikimo ritmus ir melodijas, yra pasekmė to skaudaus kolonizacijos likimo!

Efektas dar didesnis, kai į sceną įžengia „Ju/Hoansi“ – autentiškas išlikusių originalių Namibijos gyventojų folkloro ansamblis, perteikiantis tas Hindundu meistriškai stilizuojamas įtakas visiškai gryna forma. Tai

polifoninė, poliderminė muzika, principu ir sąskambiais kiek primenanti mūsų sutartines (bet kitokia melodiniu ir ypač ritiniu turiniu), nepaprastai magiška ir džiuginanti publiką. Kontrastas tarp to liaudiško ir „sukultūrinto“ skambėjimo muzikiniu atžvilgiu labai aštrus, bet tas atstumas ir yra esmingas dirgiklis, kuris privalo jaudinti ir keisti klausytoją. „Ju/Hoansi“ taip pat pasirodė fantastiško virtuoziško pianisto Nduduzo Makhathini iš Pietų Afrikos koncerte ir su Namibijos profesionalia vokaliste, dainų kūrėja Shishami bei galbūt kituose, mano neapreptuose, įvykiuose. Kiekviena kombinacija suteikė vis kitokį muzikinį rezultatą ir tą patį veriantį nepatogumą.

Visiškai kitoks santykis atsiveria kito festivalio akcento – Japonijos – pristatyme. Čia nesama jokios egzotikos. Užgniauzusi kvapą publika sugeria Michiyo Yagi ir Hiroko Takahashi koto skambesius, kartais aimanuojančius tarsi elektrinė gitara, kartais gaudžiančius lyg didingi vargonai, ir prapliumpa euforiškais aplodismentais, kai Yagi biso – jautrios, paprastos, iš folkloro dvasios gimusios dainos – paskutinės gaidos šleifui tebetirpstant, tolumoje pasigirsta miesto bažnyčios varpas... Panašus efektas ištinka, kai Yagi susitinka „Enni“ salės scenoje su arfininke Zeena Parkins, kai koto (festivalyje dalyvavo bent trys šio instrumento meistrės) galios siaučia mokyklos kieme surengtose laisvų improvizacijų sesijose, kai „Suzueri“ ir Kas-hiro Hino išlaiko publiką budrią gerokai po vidurnakčio, Satoko Fujii trio pasažai užplūsta lauko sceną. Japonų džiaz trauka europiečio

Michiyo Yagi

D. HOERSENSO NUOTR.

Ansamblis „Ju/Hoansi“

K. ZALESSKAYA NUOTR.

ausiai yra nenugalima, ir toji linija šių metų Mërso festivalio programoje buvusi itin sodri, turininga, tad dalis publikos būtent į ją sutelkė savo dėmesį.

Aprėpti viso festivalio fiziškai neįmanoma – koncertai persidengia, vyksta vienu metu ir išsidėsto nuo 11 valandos ryto iki antros nakties, bet rengėjai sąmoningai kuria jį daugiabriaunį ir neaprepiamą, mat kiekvieno lankytojo kelionė per jį turinti būti individuali. Manosios didieji atradimai – siautulingas, beprotiškas Lizos Kosack, Patricko Breinerio ir Devino Gray'aus trio, kurio ekspresyvi muzikinė raiška tokia pat imponantiška, unikali ir netikėta kaip Lizos kuriamos kaukės savo kolektyvams, ir akistata su Arto Lindsay, kurio prezentaciją globalioje džiaz scenoje ligi šiol pažinau tik per kai kuriuos įrašus, o Mërse jis atsivėrė minimalistinio formato (duetu su Stefanu Brunneriu), tariamai paprastu, bet išmaigstytu visokio plauko sonoriniais triukais, magnetiškai žavingu dainų koncertu. Legitimi festivalio kulminacija, ko gero, – „Brözzfrau“, dedikacija Peteriui Brötzmannui, nuaidėjusi kaip pažadas niekada, niekada neišsižadėti maištingos džiaz laisvės.

Laisvės dvasia čia tvyro visur: išsitiesus ant žolės ir klausantis trapius, kamerinio Alexanderio Hawkinso projekto su styginiais lauko scenoje; ji sklinda su improvizuojančio kartu su muzikantais virėjo valgių kvapais „Enni“ salėje; ji tvyro diskusijose ir laisvų improvizacijų sesijose; ji važinėja „Pianomobiliu“,

kuris „įkalina“ tai vieną, tai kitą muzikantą ir vežioja po festivalio zonos apylinkes, dalindamas po trupinėlių festivalio dvasios miestelėnams lauko kavinėse ir miesto parke, pilname laukinių žąsų ir kiškių. Dūdmaišininkų ansamblis, atliekantis Philipo Glasso muziką, Marteno bangų virtuozė Cécile Lartigau ar pianistas Stefanus Schultze, gebantis groti dviejose vietose vienu metu (kai jis skambina vienur, fortepijonas kitoje lokacijoje skamba taip pat, ir nematomų rankų nuspaudžiami klavišai kuria vaiduoklišką įspūdį, priversdami klausytoją kvestionuoti būtinybę betarpiškai matyti atlikėją), – šis festivalis pilnas nuostabių kūrybi-nių keistybės ir kartu yra artimas, suprantamas bei žavingas Vilniaus kultūrinėje aplinkoje lavėjusiai ausiai. Čia anksčiau yra dalyvavę Vladimiras Tarasovas, Arkadijus Gotesmanas, Viačeslavo Ganelino trio – ir tai visiškai dėsninga, mat ši dvasia pas mus puoselėjama kitomis formomis, bet esanti labai svarbi ir gyva.

Ar Mërso džiaz festivalis nugalėjo blogį? Taip, žinoma! Pats tokio reiškinio egzistavimas ir faktas, kad šeimos su vaikais renkasi šiltą pavasario dieną nueiti pasiklausyti avangardinio džiaz (aišku, batutai ir dirbtuvės jaunimui labai skatina tokį pasirinkimą), rodo, jog tai yra sveika ir laisva visuomenė, imli įvairiausios kūrybinės saviraiškos formoms ir nebijanti skaudžios problematikos, apsiimanti daryti tai, kas teisinga, ir iškelti tai, kas svarbu. Ten, kur gali vykti toks „nuraunantis“ festivalis, gėris triumfuoja.

Paguodai svarbu grožis

„Requiem“ Klaipėdos dramos teatre

IEVA TUMANOVIČIŪTĖ

Berniukas vardu Varna – pagrindinio Haruki Murakami romano „Kafka pakrantėje“ veikėjo, penkiolikmečio Kafkos Tamuros, vidinis balsas – sako: „Turi įveikti savo baimę ir pyktį <...>. Tegu ryški šviesa ištirpdo tavo širdies šaltį. Štai ką reiškia būti ištvermingam“ (p. 403). Apie tai kalba ir šiuo metu Niujorke bei Europoje dirbančio rusų režisieriaus Dmitrijaus Krymovo spektaklis „Requiem“, jo premjera gegužės 11, 12 ir 15 dienomis įvyko Klaipėdos dramos teatre. Čia prieš metus režisierius pastatė spektaklį „Fragmentas“, pasižymintį išraiškinga vizualine kalba, jautrumu grožiui, dailininko žvilgsniu bei Vakarų meno ir kultūros istorijos išmanymu. Panašiu principu kaip ir pirmasis Lietuvoje Krymovo sukurtas antras spektaklis sukomponuotas iš penkių tarpusavyje tiesiogiai nesusijusių, bet tematiškai į vienį susijungiančių scenų. Tačiau lyginant matyti, kad „Requiem“ keliama mažesni estetiniai reikalavimai nei „Fragmentui“.

Atsispirdamas nuo nedidelio Murakami romano „Kafka pakrantėje“ (2005, į lietuvių kalbą vertė Ieva Stasiūnaitė. Vilnius: Baltos lankos, 2009) motyvo ir Williamo Shakespeare'o „Hamleto“ ištraukų Krymovas kuria scenos vaizdinių pasakojimą apie karą. Susitelkiama į tai, kaip jis paliečia vaikus, tiksliau, kaip sutrukdo jiems gimti ir gyventi. Vaikystės tyrumui priešpriešinamas žmonijos žiaurumas išryškėja Ofelijos ir Hamleto scenoje. Aktorė Digna Kulionytė savo veikėją apdovanoja šviesiu veržlumu: meile ir optimizmu trykštanti Ofelija įtikinėja Hamletą susilaukti vaikų. Įkalinta žmogaus ūgio akvariume, kuriame palaipsniui kyla vanduo, Ofelija mylimajam svaido jo įteiktas dovanas – pliušinius žaislus. Apmaudo apimtas Jono Baranausko Hamletas nesupranta, kaip į šį supuvusį pasaulį galima leisti vaikus. Tikėjimo žmogui ir nusivylimo juo konfliktas baigiasi mirtimi. Vanduo po truputį apsemia Ofeliją: rausva gėlėta jos suknelė švelniai plūduriuoja vandenyje. Galiausiai taip ir neišgelbėta ji nugrimzta į dugną, aktolei parodant neeilinius nardymo įgūdžius.

„Fragmente“ aktoriai yra vizualių paveikslų, kuriems svarbiausia scenografija ir jos efektai, dalis. Spektaklyje „Requiem“ vaidybos reikšmė didesnė, bet ir čia aktoriai neturi laiko vaidmenims išplėtoti, tad daugiau atlieka funkcijas. Kiekvienas iš penkių kūrinių epizodų kulminaciją pasiekia itin greitai, dažnai jau pradedamas aukšta emocija, todėl nėra laiko įžangai, kuri leistų įsijausti ir aktoriams, ir žiūrovams.

Vos spėjus įsitraukti, parteryje uždegamos šviesos, sustabdančios intymų publikos ir scenos pasaulio ryšį. Atvirai darbininkų pertvarkoma erdvė ir apšviestas parteris skatina žiūrovo budrumą, atriboja nuo teatro kuriamos iliuzijos. Kai vėl siekiama į ją panardinti, tikimasi, kad žiūrovas akimirksniu įsijaus ir patirs kulminaciją. Epizodai tarsi suspaustos spyruoklės kartais iššauna per anksti ir nesukelia laukto poveikio, o jų intensyvumas veikiau primena manipuliaciją emocijomis. Režisieriaus sukurtas mechanizmas, kuriuo žiūrovas įtraukiamas į veiksmą ir iš jo išplėšiamas, bei jo ritmas tinka ne kiekvienam, o galiausiai gali apskritai sutrikdyti emocinį ryšį su spektakliu. Be to, nors aktorių reikšmė „Fragmente“ ir buvo mažesnė, vizualios scenos išreiškė būtent personažų vidines jausenas, o „Requiem“ to nėra.

Iš Murakami romane aprašytos iš namų pabėgusio ir bibliotekoje prieglobstį radusio penkiolikmečio Kafkos Tamuros brandos istorijos Krymovas pasiskolina nedidelį mišlingą fragmentą apie Antrojo pasaulinio karo pabaigos įvykį Japonijoje, tiriamą amerikiečių karinių pajėgų. Tuščios scenos priekyje tikroviškai atkurtas Tardytojo kabineto fragmentas su „pro langą“ matomu apsnigtu kalnu ir žydinčios sakuros šaka žadina smalsumą, kaip ir žiūrovams tebesirenkant į salę scenoje jau veikiantis Dariaus Meškausko kariškis smėlio spalvos uniforma (scenografe ir kostiumų dailininkė Renata Valčik). Pirmame epizode jis apklausia prie Ryžių dubenėlio kalvos paslaptینگomis aplinkybėmis nualpusios vaikų klasės mokytoją. Pilku kimono vilkinti aktorė Samanta Pinaitytė kuria nežemišką veikėją. Ji kalba itin aukštu balsu, greitakalbe beria žodžius, yra emociškai susijaudinusi. Žodinė apklausa perauga į Tardytojo ir Mokytojos šokį, nuo stalo chaotiškai virstant daiktams. Tarp jų išryškėja pliušiniai žaislai – populiarius amerikietiškus praėjusio amžiaus animacinių filmų herojai, Mokytoja juos pasitelkdama iliustruoja savo įvykių versiją.

Scena iš spektaklio „Requiem“

Darius Meškauskas ir Samanta Pinaitytė spektaklyje „Requiem“

Žaislai – spektaklio leitmotyvas, pabrėžiantis vaikų nebūtį. Vaikų – negimusių (nei Ofelija, nei Mokytoja, per karą praradusį vyrą, jų neturi) ar netekusių vaikystės, kuriems ir skiriamas šis „Requiem“, arba gedulinės Mišios. Duoklę vaikystės idilei režisierius atiduoda Sapno epizode, iš Murakami romano perimdamas ne tik konkrečią ištrauką, bet ir ribos tarp tikrovės ir sapno bei realių, simbolinių ir vaizduotėje atliekamų veiksmų susiliejimą. Komiškumo siekiantis Sapno epizodas prasižada aktoriaus Artūro Lepiochino tiesioginiu kreipimusi į publiką: jis skaito neva netikėtą režisieriaus laišką su prašymu įterpti dar vieną fragmentą, kuriam čia pat ruošiamos ir pristatomos dekoracijos. Ant kalvos užkeliama lėlė-berniukas stebi iš plastiko plėvės sukurtame ežere plaukiojančių močiucių (Sigutė Gaudušytė, Toma Gailiūtė) šokį. Švelnumo ir meilės apgaubtos vaikystės prisiminimas ruošia tikrovės smūgiui.

Sapniškas Krymovo spektaklis atsispiria nuo brutalaus realybės, kurią režisierius negailestingai parodo kaip Rusijos agresijos Ukrainoje atvaizdą. Lepiochino Seržantas nepagražinta rusiškos kariuomenės

Darius Meškauskas spektaklyje „Requiem“

D. RIMEIKOS NUOTRAUKOS

leksika, sudaryta iš keiksmažodžių ir pažeminių, „instruktuoja“ naująją parašutininką (Karolis Maiskis). Smurtą keičia vos švelnesnis skambutis žmonai – kariškis vardi ja karo „laimikus“: vaikams jis parves pagrobtais brangius žaislus, skalbimo mašiną ir t.t.

„Mūsų atsakomybė prasideda nuo gebėjimo įsivaizduoti“ (p. 138), – rašoma Murakimi romane. Spektaklyje kaltės temą perteikia košmarinis fragmentas, kai šekspyrišku Duobkasiu virtęs Meškauskas, traukdamas iš stalčiaus vis daugiau kaukolių, klausia Baranausko Hamleto, ar šis prisimena, kieno jos, kol galiausiai į glėbį jam sviedžia žmogaus ūgio Ofelijos lėlę paskenduolę.

Palyginti su „Fragmentu“, spektaklio „Requiem“ scenos vaizdiniais pritrūksta estetinės įtaigos ir subtilumo, todėl iki galo nesuveikia ir stipriausia turėjusi būti scena, kurioje atgyja žaislai. Žaislų kostiumais vilkintys aktoriai supuoja prie Ryžių dubenėlio kalvos susmukusius lėles-vaikus, šoka su jais pagal ištrauką iš švelnios ir nerimastingos Wolfgango Amadeus Mozarto Fantazijos Nr. 3 d-moll (garso režisierius Edvinas Vasiljevas; choreografė Anna Abalikhina).

Mišką vaizduojančio fotoatspaudo fone ant plastikinės žolės tryptiojantys, tarsi tiesiai iš banalaus vaikų pobūvio atkeliavę populiariosios kultūros personažai stokoja estetinio subtilumo ir transcendencijos galios. O finalinis vaiko mostas atrodo pernelyg sentimentalus.

Pasak Krymovo, „Requiem“ karoliukų vėriniumi, kaip jis pats įvardija savo režisūros ir spektaklių struktūros metodą, siekiama į harmoningą visumą surinkti sudužusį pasaulį ir paguosti žiūrovą. Tai viena iš vertingų meno funkcijų, tačiau „Requiem“ atveju sielai nuraminti pritrūksta subtilaus grožio ir teatro paslapties dvelksmo, kuris galėtų sujaudinti labiau nei tikroviškai atkurtas griaustinis, žaibo blyksnis ar kiti sudėtingi scenos efektai. Kaip ir dauguma jų, nukreipti į instinktus, sudrebinantys paviršių, bet neprisiskverbiantys giliau.

Vis dėlto abiem spektakliais – ir „Fragmentu“, ir „Requiem“ – režisierius kviečia neprarasti tikėjimo tuo, kas žmoguje geriausia.

KELIONĖ Į KLAIPĖDĄ IŠ DALIES FINANSAVO SCENOS MENO KRITIKŲ ASOCIACIJA

Diagnozė: poetas

Rolando Kazlo spektaklis pagal Valdemaro Kukulo eiles

DAIVA ŠABASEVIČIENĖ

Diagnozė: poetas. Tokie ieško kančios, bet kentėdami Netenka žado ir dėl to tik dar labiau kenčia. Užuot patys išsisprogdinę, jie sprogdina pasaulį, Ir taip net per mirtį neprisišaukia gyvenimo.

Valdemaras Kukulas

Antikoje menininkais buvo laikomi tik poetai. Vėliau viskas kito, pamažu amatai tapo menais. O šiais laikais kiekvienas save gali pavadinti kuo tik nori. Menas gali būti viskas. Rolandas Kazlas – didžiulis tos beprotybės stabdys. Jis nesidrovi visko sustabdyti ir iš pašėlusio Vilniaus į teatrą „Lėlė“ susirinkusiai publikai pateikti tikro poeto Valdemaro Kukulo (1959–2011) poeziją, reikalaujančią ne tik jausmų, bet ir proto ją apmąstant. Vienu atveju tai išplėtotos vizijos, kitu – dokumentiniai faktai, bylojantys Kukulo kūrybos aplinkybes, socialinį foną ar asmeninę aplinką, prisidėjusią prie ankstyvos poeto mirties. Kukulas mirė penkiasdešimt vienų, anksti sulaukęs pripažinimo, o vėliau – nemažai kritikuotas, ypač dėl liūdnu temų, dėl nuolatinės mirties nuojautos ir kalbėjimo apie ją. (*Juk mirtis visada skolinga gyvenimui.*) Poetui esant dar gyvam jo poezija buvo laikoma senamadiška, antikvarine. Štai todėl Kazlas ir pastatė paminklą jam – poetui, kuris ne vieno žodžio neparašė kaip lingvistinės kompozicijos, poetui, kurio eiles patikrino jo paties gyvenimas.

Vilniaus teatre „Lėlė“ gegužės 16 ir 17 d. įvykusi premjera „Viskas, ko neturi“ – poezijos spektaklis pagal poeto Kukulo eiles – tapo didesniu paminklu už biustus ir knygas, dėl kurių nerimsta poetų apologetai ar jiems prieštaraujantys „žinovai“. Kazlui pavyko įveiksminti tai, kas leido naujai pažvelgti į šį poetą, išgirsti, įvertinti jo nuojautas. Didieji menininkai dažnai būna įvertinti tik po mirties. (*Kada nors, kai manęs nebebus, / O trečiasis pasaulinis tęsis, / Juk ir jūsų nebus. Ir kapus / Žels užžels mūsų laikas būtasis.*)

Teatro pasauliui Kukulo pavardė – ne naujiena. Jis buvo artimas šviesaus atminimo Rimo Tumino bičiulis. Jų dviejų spektaklis „Čia nebus mirties“ (1988) tapo Vilniaus mažojo teatro pradžių pradžia. Gaila, kad bendradarbiaujant šiems menininkams įvyko tik vienas toks ryškus darbas. Dažnai atskirų žmonių mirtis pasiglemžia ir spektaklius. Šiandien spektaklis „Čia nebus mirties“ būtų suprastas gal net labiau nei būtuojų laiku.

Spektaklio „Viskas, ko neturi“ inscenizacijos autorius ir režisierius Kazlas, teatre „Lėlė“ sukūręs jau penktą spektaklį, tęsia ne tik savo, bet ir šio teatro misiją. Dar, rodos,

taip neseniai lėlininko Vitalijaus Mazūro dėka čia galėjome mėgautis Marcelijaus Martinaičio, Sigito Gedos, Federico García Lorcos poetiniais tekstais, pasakos „Eglė žalčių karalienė“ interpretacijomis. Šis teatras – poetinės minties užuovėja, eksperimentinės kūrybos ištakos. Neatsitiktinai į jį kelius mynė ne tik poetai, bet ir tuomet dar mažai kam žinomi kompozitoriai Bronius Kutavičius, Feliksas Bajoras, Faustas Latėnas, Mindaugas Urbaitis ir kiti. Pastaruoju metu čia užuovėją kartkartėmis atranda ir Kazlas. Šiame teatre jis taip pat jau penktą kartą su dailininke Neringa Keršulyte naujam gyvenimui prikelia poetinę mintį, savo herojais pasirinkdamas išskirtines asmenybes: Vladą Šimkų („Geležis ir sidabras“, 2009), Kristijoną Donelaitį („Ne pagal šio pasaulio madą“, 2013), o dabar – Kukulą.

„Viskas, ko neturi“ – tai ne vien spektaklis, tai menininko protestas prieš meno maitvanagius, kurie tyko naujų pasirodymų ir skuba keliais sakiniiais juos užblokuoti. Kukulas dar pagyveno kelerius metus po to, kai po vienos įdomiausių savo poezijos rinktinių sulaukė tokio įvertinimo: „Poetas turbūt mano, kad eilėraštis apie mirtį jau pats savaime yra stiprus, tačiau perdėtas autoriaus piktnaudžiavimas simboliais pykina. Mirtis, mirtis, mirtis, kapinės, vainikai, nevilts, vienvatė – vien *words, words, words*, ir nieko daugiau – tik tuštuma bei spindesys. Viskas parašyta lyg iš inercijos, pripratus kurti ekshibicionistiškai kenčiant, visiškai neįaučiant distancijos ir nekuriant garsiosios poetinės tikrovės. Skaitytojas malamas eilėraščio darymo technikos, o ne paties eilėraščio. Medinė pakaruokliška kalba, išštenėtas minčių dažnis, neduodantis pasidžiaugti net sodresniais vaizdais. Nesiliaujantis autoriaus mėgavimasis Tanatu galop pakvimpa seksualine perversija. Žodžiu, kaukė ir niekis. Kukulatūra. Bloga knyga.“ (Castor&Pollux, „Absoliutus blogis“. – Valdemaras Kukulas. *Judas taipogi danguj*, 2005)

Lietuva vadinama poetų šalimi, o iš tikrųjų poetų čia kur kas mažiau nei prozininkų. Tad Kazlo meninis poeto tyrimas prilygsta ir rimtai literatūrologinei studijai. Neatsitiktinai šis spektaklis sulaukė didžiulio publikos susidomėjimo, tapo išskirtiniu įvykiu. Sunku šiandien prognozuoti jo ateitį, nes žmonės pamažu jau pripratinti prie pusan-tros, dvi valandas trunkančių spektaklių. Lietuviai tampa europietiškais „standartais“, tad beveik tris valandas trunkantis spektaklis – jau tam tikras iššūkis, o ypač suprantant, kad poetinio teksto suvokimo ribos yra kitokios nei teatrui įprastinės proziškos kalbos. Kita vertus, kai kurie eilėraščiai, kad ir kaip talentingai būtų

parašyti, pradeda kartoti vienas kito temas, o ir režisūriniai sprendimai iš asociatyvių virsta iliustratyviais, taigi kartais spektaklio ritmas ima strigti, pažeidžiamas vientisas poetinis spektaklio audinys, todėl paties kūrinio labui reikėtų pagalvoti apie jo suglaudinimą.

Kaip ir ankstesniuose spektakliuose, Kazlas atliko išsamią poeto gyvenimo ir kūrybos restauraciją. Paradoksas: Kazlas teatro nekūrė, kūrė pasaulį, o tas pasaulis ir tapo teatru. Atsisakant plataus sceninių priemonių arsenalo, dirbant tik su tekstu, netikėtais įvaizdžiais buvo užaugintas didžiulis poetinis medis, kurio paunksmėje vietos rado beveik visi lietuvių rašytojai, dažnai – geri Kukulo draugai: Algirdas Verba, Vaidotas Daunys, Sigitas Geda, Jonas Strielkūnas, Onė Baliukonytė, Algirdas Zalatorius, Elena Mežginaitė, Alfonsas Maldonis. Algimantas Baltakis, Arvydas Šliogeris, Eduardas Mieželaitis, Justinas Marcinkevičius ir kiti. (*Paskambinti į Antakalnį, į kapines, / Kur mano skambučio jau laukia Ramonas, / Šimkus ir jaunas Gavelis, kur skambina / Vaičiūnaitė ir Miliauskaitė man mano / Nesamais telefonais. Esu aš tarp jų, / Ir jie kalbasi su manim tarsi smuklėj pigioj.*) Keliaujant gilyn Kazlui rūpėjo ištarti ir Ritos Dambrauskaitės, Antano Miškinio, Balio Sruogos, Kazio Borutos, Pauliaus Širvio, Salomėjos Nėries, Vinco Mykolaičio-Putino pavardes, o pabaigti viršūne – Donelaičiu, kuris jau seniai yra tapęs geriausiu Kazlo draugu. Kazlui svarbūs visi, nes kuriantys žmonės suformavo jį. Kūryba nepriklauso nuo partijų ar įsitikinimų. Skirtingų pažiūrų ir gyvenimų lietuvių rašytojai ir sudarė tą lauką, kuriame gyvena spektaklio kūrėjas Kazlas. Nesvarbu, kada jie gyveno ir mirė, – svarbu, kad jų kūriniai suformavo aktoriaus pasaulėjautą. (*Aš nieko daugiau nedariau čia. / Tik laidojau. Vien artimiausius / Draugus, artimuosius ir savo / Sumanymus. Žmonės, kur ilsis, / Viena giminė. Ir daugybė / Negimusių knygų tikriausiai / Yra mano žemė.*)

Poetinė mintis Kazlą taip įsuka, kad jo atmintis nesustojamai traukia vieną eilėraščių po kito, kartais pasigirsta net nuovargio intonacijos, bet jis siekia maksimumo, savo kūrybą, savo išsekimą dovanodamas tiems, kas jį sukūrė. Žiūrovams nėra paprasta iki galo išgyventi kiekvieną tekstą, nes tai reikalauja taip pat begalinio atsidavimo, susikoncentravimo. Bet Kazlas nugali, jis sukuria didžiulį spektaklį, Kukulą paversdamas ne eilėraščių rašytoju, o didžiu poetu.

Kazlas šiam teatriniam veiksmui atrinko brandžiausius ir bene sudėtingiausius Kukulo eilėraščius. Ir kartu rado būdų, kaip pabrėžti pasirinkto poeto tobulumo paprastumą. Jei Dievas yra, tai jis

Rolandas Kazlas spektaklyje „Viskas, ko neturi“

L. VANSEVIČIENĖS NUOTR.

ruduo, – sako Kazlas, pabrėždamas pasirinktų Kukulo eilėraščių liūdesį. (*Žodis tas, kurio daina klausys, – / Liūdesys, / Tik tyras liūdesys.*) Kazlo pasaulėjauta artima vienam iš jo gyvenimo mokytojų – Eimuntui Nekrošiui, kuris liūdesį laikė natūraliausia žmogaus būseną. O poezija reikalinga šiai būsenai išreikšti, nes ji moka nustebinti mažais atradimais. Ji kasdienybei suteikia mažų džiaugsmų, o liūdesys būčiai – filosofinių apmąstymų. Kad tai išreikš-tum, reikalingi atradimai, kuriems visada atviras teatro pasaulis. Todėl Kazlas ir renkasi spektaklio formą, o ne poezijos skaitovams būdingus vakarus. Lygiagrečiai atlikdamas du pjūvius – poezijos ir teatrinės minties, jis spektaklį nusagsto netikėtais kūrybiniais atradimais. Kazlas nebijo liūdesio iliustruoti nepuošniais poeto žodžiais, jis viską susieja iškalbingomis mažomis detalėmis, iš savo gyvenimo atsineštais, išgyventais įvaizdžiais. Ypač jautriai perteikiamos tėvų ir paties Kukulo vaikystės aplinkybės. Senos durys, ovaliniuose rėmuose – tėvų portretas, atsikartojantis kitame – didesniame ovale... O tame portrete tam tikru metu atsiranda ir mažasis Valdemaras, jaukiai įsitaisęs tarp tėvų. Kazlas po juo žeria eiles, o kiek vėliau ant to portreto „užauginamos“ rožės, tampančios kraujuojančios tėviškės simboliais. (*Ačiū, lopšime, tu mano pirmoji guodėja, / Saugai dar širdį, gerumui ir negandoms plačią / Tėviškę mano kraujuojanti rožė...*)

Kazlas susitapatina su poetu, jo išgyvenimus, mintis priimdamas kaip savas. Poeto gyvenimas tampa jo gyvenimu. Kazlui būdingas minties grakštumas, jos lėta eiga. Jis tarytum sakralizuoja visas situacijas, įvairiais rakursais apžaidžia kiekvieną pasirinktą detalę, nes tėvų portrete žiūrovai atpažįsta savo mirusius protėvius. (*Jie iš viso nebuvo. Ir nei gyveno, nei mirė. / Išėjo, bet neišėjo. / Kovojo, bet nenugalėjo. Nejaugi turėjo likimą? // Kiekvienas nešiojo savy – kas svyrančią medžio viršūnę, / Kas atspindį vingy upokšnio. Bet nei medis, nei krūmas / Jų nei matė kada, nei girdėjo. Poezijoje kartais taip būna: / Jie buvo arba pats gerumas, arba pats būties negerumas.*) Kukulo žodžiais Kazlas užkalba likimą. Suspaustas jausmų tankis tampa akmeniu, pavirtusiu likimu. (*Ir laiptai į dangų seniai / Atremti ne į žemę. Jie veda / Iš pirmo dangaus į devintą, / Jie nelūžta (...)* /

Nes niekas seniai nepakyla / Net lig pirmo dangaus.) Neatsitiktinai Kazlas suvaidino patį Danų Nekrošiaus režisuotoje „Dieviškojoje komedijoje“. Naujajame spektaklyje veriasi gyvenimas, kurį lemta mums visiems nugyventi, išgyventi. Spektaklis prikausto savo prisiminimų ir asociacijų gausa. Čia metonimijos nustelbia metaforas.

Mes įpratę matyti Kazlą dominuojantį (taip yra ir šiame spektaklyje), bet čia kaip niekad tiksliai surežisuotos grupinės scenos. Kiekvieno naujo personažo ar visos jų grupės įvedimas šiame spektaklyje labai įdomus, dažnai net šmaikštus. Paprastai tos scenos ryškiai apšviečiamos, spektaklis tarytum nušvinta (šviesos dailininkas Vilius Vilutis). Taip yra ne vien tėvų (juos vaidina Almira Grybauskaitė ir Vilius Kirkilionis), bet ir rašytojų scenoje. Čia taiklius personažus sukuria ir minėti Grybauskaitė su Kirkilioniu, taip pat Deivis Sarapinas, Sigita Mikalauskaitė, Dainius Tarutis, Karolis Algimantas Butvidas, Asta Stankūnaitė, Lukas Auksoraitis. Visi šmaikštūs, įdomūs, o rimčiau išmanantiems literatūrinę aplinką ir lengvai atpažįstami. (*Nėra kito sąjūdžio, kurs mus išlaisvintų, vien tik bohemos...*) Sarapinas jau galėtų atskirai kurti spektaklį apie poetą Verbą, nes šiame spektaklyje jis triumfavo, vaidmenį užaugindamas iki atskirų mini beneficijų. O ir kiekvienas aktorius buvo įdomus ir įsimintinas, nors dažnu atveju neturintis daug teksto, kurio čia ir nereikėjo, nes visos scenos sodrios savo poetiniais sprendimais. Kartais Kazlo partneriai buvo tiesiog atskirų scenų „remarkos“, junginiai, prisikėlę mirusieji.

Spektaklyje yra ir publicistinių scenų, kada poetinių įvaizdžių at-eina nupūsti šių laikų tvarkdariai pūtikai. Mieste įprastai jie tik triukšmą kelia, šiukšles ir lapus gainiodami iš vienos pusės į kitą. Juos norisi išpūsti su tais pačiais prietaisais. Naujojo gyvenimo invazija – skausminga. (*Aš nieko daugiau nedarau čia. / Tik mirštu.*) Šiame spektaklyje ji ryškiai asocijuojasi su Romualdo Granausko paskutiniais kūriniais, ypač su novelių apysaka „Šventųjų gyvenimai“ (2013). Šventaisiais rašytojas vadino dramatiško laikotarpio žmones, o Kazlo šventieji – tie, kurie materializuoja nuojautas, žodžius gimdo iš jausmo. Todėl visas

NUKELTA I 7 PSL.

Paragauti žmogiškumo esmės

Łukaszo Twarkowskio spektaklis „The Employees“ Varšuvos teatre-galerijoje „Studio“

INGRIDA RAGELSKIENĖ

Viena svarbiausių eksperimentinių Lenkijos teatro scenų – teatras-galerija „Studio“ – dar 2023-ųjų sausį pakvietė į režisieriaus Łukaszo Twarkowskio spektaklio „The Employees“ premjerą. Man pačiai spektaklį pavyko pamatyti tik dabar ne tik todėl, kad kaip velnias kryžiaus iki tol vengiau daugiaprasnio Varšuvos simbolio – Kultūros ir mokslo rūmų, kuriuose nuo 1972 m. reziduoja teatras „Studio“, bet ir dėl visiškai dėsningai „The Employees“ tuoj pat ištikusios tarptautinių gastrolių karštinės. Olandija, Sakartvelas, Vokietija, Belgija, Čekija – šalys, kuriose jau parodytas stulbinančią teatrinę karjerą užsienyje darančio Twarkowskio naujausias darbas. Dėl intensyvių gastrolių į Varšuvą tik 2025 m. grįšiantis spektaklis artimiausiu metu Lenkijoje bus rodomas Torunėje tarptautinio teatro festivalio „Kontakt“ uždarymo dieną. Galėčiau spėti, kad ir šiame po pandemijos pagaliau atgijusiame viename svarbiausių Rytų Europos teatro festivalių „The Employees“ gresia „Grand Prix“, nes vargu ar įmanoma šiuo metu pasaulyje atrasti virtuoziškiau žmogaus ir „žmogono“ santykių temą atskleidžiantį spektaklį.

Man pačiai didelis netikėtumas buvo jau po spektaklio peržiūros Varšuvoje atrasti fenomenalios „Rara“ leidyklos lietuviškai išleistą šiuolaikinės danų rašytojos Olgos Ravn knygą „Darbuotojai“ (iš danų kalbos vertė Aurelija Bivainytė). Šis šiuolaikinę poeziją, *sci-fi* ir distopiją sulydantis kūrinys tapo impulsu ir Twarkowskio „The Employees“; Ravn kūrinį scenai adaptavo dramaturgė Joanna Bednarczyk. Patys lenkai Ravn knygos pavadinimą išvertė

kaip „Žaloga. Protokół z przyszłości“, labiau akcentuodami kosminio laivo ekipažo liudijimų, užfiksuotų ateities protokoluose, reikšmingumą. Šiuose protokoluose aptinkamas svarbiausias tekstinis liudijimas: „Yra žmonės ir yra tie žmogonai. Tie, kurie gimė, ir tie, kuriuos sukūrė. Tie, kurie mirs, ir tie, kurie ne. Tie, kurie išnyks, ir tie, kurie ne.“ Galiu tik įtarti, kad šie trys knygos sakiniai galėjo tapti impulsu režisieriui, kūrybiškai apsėstam ekranuose gimstančio dublerio, žmogaus dvynio, „aš“ ir „kito aš“ idėjos, kurti spektaklį „The Employees“.

Šešių spektaklyje vaidinančių aktorių Dominikos Biernat, Danielio Doboszo, Majos Pankiewicz, Sonios Roszczuk, Paweło Smagałos ir Robo Wasiewicziaus pirminė misija – iš karto skilti į du personažus: žmogų ir savo kloną, androidą, arba „žmogoną“. Meistriškai įgyvendindami žaidimo suskilti į „aš“ ir „kitą aš“ taisykles aktoriai scenos erdves užpildo nebesuvokiamu kiekiu veikėjų, nuolat dubliuojamų paraleliai ekranuose vykstančiu veiksmu. Maždaug veiksmo viduryje stiklinio kubo, kuriame verda iki dervos konsistencijos sutirštėjusios „The Employees“ aistros, pasieniu pirmą kartą praslenka vaikas. Knygoje tai tiesiog holograma, kurią nusiraminimui, susitaikymui su kosminės misijos neišvengiamybe gaudavo to nusipelnę žmonės ir „žmogonai“. Spektaklyje nuolat grįžantis vaiko vaizdinys priimamas kaip baugus vaiduoklis, vienintelis šiame kosminiame ekipaže neturintis dvigubos tapatybės.

Spektaklio dailininkui Fabienui Lédé pavyko maksimaliai realizuoti spektaklio-instaliacijos idėją, priverčiant žiūrovui įprastinę teatrinę erdvę funkcionuoti netikėtais, naujais principais. Scenoje įžemintas, skaidraus stiklo iliuziją sukuriantis kubas tampa pagrindine vaidybos

aikštele. Žiūrovai yra laisvi užimti stebėjimo pozicijas ant pakylų priešais vieną iš keturių organinio stiklo kubo plokštumų. Judėti, keisti žiūrėjimo tašką yra leidžiama ir net skatinama specialių pertraukų metu. Paliekama teisė atsitraukus stebėti vyksmą, pasirinkus vietas ant grindų, suformuotas išnėšus žiūrovų salės kėdes. Išvalytoje, transformuotoje teatrinėje erdvėje ypač svarbūs tampa scenos mechanizmai ir šviesos šaltiniai, įgaunantys beveik savarankiškos būties. Tai išnaudodamas režisierius organiškai integruoja ironišką šviesų sofitų ir žiūrovų salės sietyno verbalizuotą komunikaciją į spektaklio veiksmą. Didysis sietynas, kabojęs virš žiūrovų galvų daugiau nei penkiasdešimt metų, yra simboliškas liudininkas dešimtmečiais formuotos teatro-galerijos „Studio“ tapatybės, grįstos maksimaliai dinamišku aktoriaus kūno santykiu su jį supančiais objektais bei erdve.

Twarkowskio spektaklyje stipriausia jungtimi tarp aktorių, įkūnijančių personažus, ir žiūrovų, stebinčių veiksmą, tampa muzika, širdies ritmo simuliacija, sujungianti visus, kas gyvas, vienam, bendram ritmui. Tarsi spektaklio kompozitorius Lubomiras Grzelakas norėtų pacituoti pačią knygos autorę: „Mano kolegė žmogonė tarė: toks jausmas, lyg mano lūpose tvinkčiotų pulsas. Aš pasakiau: mano pulsas muš tol, kol liausis, o tavo pulsą galima įjungti ir išjungti. Ji paklausė: iš kur tau žinoti, ar manyje nieko nevyksta, kai aš išjungta?“

Spektaklio refleksijų parašėse lieka pojūtis, kad visas šis šimto penkiasdešimtys minučių nepertraukiamas vyksmas tėra apeliacija į prasmes bei reiškinius, slypinčius už šios erdvės ir mūsų suvokimo ribų. Galima nuoroda į tai tampa

Scena iš spektaklio „The Employees“

N. KABANOWOS NUOTR.

finalui artėjant į videovaizdų audinį integruoti paties teatro viešųjų erdvių vaizdai. Tuščia paradinė laiptinė, baltos sienos fone tyloje tirpsantys išpūdingo dydžio keraminiai šviestuvai, nuo žmonių ir „žmogonų“ švariai apvalyta išorės erdvė tarsi signalizavo apie mums, žiūrovams, kylančią grėsmę sugrįžti į nebe sceninės realybės iliuziją.

Atidžiai stebėdama savo kūno reakcijas į šį mano asmeniškai jau ketvirtą Twarkowskio žiūrimą, arba išgyvenamą, spektaklį, pastebėjau išskirtinį norą tapatintis, arba save identifikuoti, su vienu iš „The Employees“ veikiančių asmenų. Kiekvienam iš jų buvo priskirta atsakomybė arba šioje kosminėje misijoje atliekama funkcija. Viena mergina turėjo kasdien prižiūrėti iš svetimos planetos surinktus objektus. Keistas, žodžiais neapibūdinamas objektas joje užaštrino taktinio pažinimo poreikį. Į jos lūpas režisieriaus įdėta frazė „Bet aš noriu kontaktuoti su juo per burną, suprasti jį burną“ mano žiūroviniame santykiyje su spektakliu tapo tuo lemiamu prabudimu, susikoncentravimu į tikslinę, tarsi specialiai man sukurtą spektaklio veiksmo liniją. Ilgainiui tariausi atskirianti tuos

pačius „taktilikų“ grupei priklausančius subjektus – mes buvome kitokie, tarp pasaulį pažįstančiųjų per kvapą, judesį arba vaizdą.

Su šia asmenine iliuzija išėjęs iš „The Employees“, žiūrovas turi galimybę pratęsti meninę degustaciją užsukdamas į paraleliai su spektakliais eksponuojamą parodą. Šiuokart ji, pavadinta „Opór Motyla // Butterfly Resistance“, pristatė Haičio meną. Metalo plastika, tapybos darbai, tekstilės objektai – iš esmės viskas, kas išeksponuota dviejų aukštų galerijos erdvėse, buvo neatsiejami vudu ritualų objektai, visų pirma sukrečiantys savo giliai sakraline, dvasinės rezistencijos, mistine ekstatika, mitologiniais simboliais persmelkta prasme. Tai, kas spektaklyje kankino savo nebuvimu, stoka ir link susinaikinimo vedė personažus, iki maksimumo suspaudžiant veiksmo spyruoklę, teatro galerinėse erdvėse smogė neaprepiamam gaivališkumui ir gausa. Žmogiškosios būties esmė, prasingumas, medžiagiškumas, net spalvinė pilnatvė slypėjo čia pat, toje pačioje teatro-galerijos „Studio“ erdvėje. Toks naujas, man iki tol nepatirtas, meninio išgyvenimo kontrastas.

ATKELTA IŠ 6 PSL.

šio kūrinio Choras – mažakalbis. Spektaklyje kuriama erdvė, kurioje šių žmonių rodomi „gyvieji paveikslai“ tampa tokie pat prasmingi kaip ir tariami poeto žodžiai. Kukulas kažkada pasakė: „Tikras eilėraštis – jis blyksteli, ir jo nepakartosi.“ Šiame spektaklyje daug scenų, mizanscenų, gimusių kaip maži nušvitimai – meteoritai. Tuo Kazlas panašus į Kukulą. Jūdviejų panašus alsavimo ritmas. Abu žvelgia tiesiai žmogui į akis ir sako tai, kas tikrai jaudina: *Aš be galo norėjau numirti, kol jaunas, / Kol sveikatos numirti turiu dar, kol kraunas / Ir mirtis, ir gyvybė. Ir stiebas kol liaunas, / Jos abi privalėjo užliūžti drauge.*

Spektaklis „Viskas, ko neturi“ išsiskiria meniškai tiksliai vizualiniu sprendimu. Tai vienas talentingiausių dailininkės Keršulytės kūrinų. Ji ne tik sukūrė įtaigią vizualinę spektaklio erdvę, bet ir kiekviename

žingsnyje lydėjo režisieriaus neribotą fantaziją. Centre – didelių baltų lapų medis, kartais primenantis laiptus į dangų. Scenoje nėra nereikalingų daiktų, bet kartu – labai daug dailininkės sukurtų dinamiškų įvaizdžių. Spektaklis prasideda ramiu tonu eiles skaitant Kazlui, kuris pamėklės drabužiu ramiai guli ant žemės. Pamažu iš jo išauga gražus medis, vardu Poezija, Kukulo lūpomis lyg pratęsdamas Širvio beržo augimą...

Pagrindinis Kazlo drabužis – didelis juodas paltas, užtemptas ant naščių. Su juo Poetas atrodo kaip pamėklė, klajojanti po pasaulį ar minčių erdves. Rankų nematyti, nes vietoj jų – ne nešuliai, o juodos gyvenimo knygos, lyg laike sudegusios mintys. (*Kaip tu išleidai mane, nuoširdžiausią plevėsq...*) Keršulytė padeda Kazlui remtis romantizmo estetika, būdinga Kukulo eilėraščiams-baladėms. Istorinės potekstės, niūrios praeities įvaizdžiai čia lengvai perauga į naujus simbolius.

Kartais jie virsta tiesiog poetinį pasaulį kurti padedančiais įvaizdžiais. Į sceną įnešami švytintys kibirai, vienas primena saulę, kitas – mėnulį. (*Ir šis eilėraštis yra mano priešas. Jis išduoda, koks esu senamadiškas.*) Menininkai „pasakoja“ apie gyvenimą, apie kurį seniai jau niekas nerašo. „Antikvarinis“ gyvenimas spektaklyje ne tiek sakralizuojamas, kiek jam suteikiamas harmoningas pažinimas, stabtelint prie vieno ar kito įvaizdžio reikšmių. Keršulytės fantazijoje balti knygų lapai paversti tamsoje plazdančiais drugeliais, avanscenoje atversotos didelės knygos primena čia dar nenutirpusio balto sniego lopus, čia antkapius. Graži scena, kai Kazlas, ant knygų atsistojęs, knygas iškėlęs į viršų, lyg dangų jomis remia, kartu su tekstu tarsi himną mirčiai kurdamas.

Keršulytė kiekvieną minutę ne tik padeda aktoriams kurti savo personažus, bet ir rūpinasi scenos švara, kad po kiekvienos mizanscenos nebūtų suterštas poetinis scenos

apdaras. (*Po skylėtais Žvėryno stogais / Kiekvienam kambary verda vynas, / Ir poetas meilužio ragais / Maišo katilą meilės alyvos. <...> Apgauti, apdaužyti veidai – / Lyg Bodlero vaizduotėj – landynėj, / Kur tu „Nuopuolių knygą“ skaitai, / Savo nuopuolių skyręs tėvynei.*) Spektaklyje vyno taurės susukamos iš baltų popieriaus lapų, o apmusiję pragaro langai paskandinami teatriniam rūke.

Atrodytų, yra ir chrestomatinių scenų, bet visos jos tiek vaizdu, tiek mintimi šmaikščiai apžaidžiamos. Pavyzdžiui, scena-posmas apie stalinę lempą, matyt, artimas kiekvienam. (*Po gaubtu, / Apdulkėjusiu, juodu, / Šviečia lempa / Vėlai vakare. // O iš prieblandos / Žiūrint, atrodo – / Tai mėnulis / Sena kepure.*) Į sceną įnešama „plačiabrylė“ lempa, po jos gaubtu galvą pakiša prigulęs poetas ir susako, rodos, vaikišką eilėrašį. Bet šis gulėjimas po lempa mėnuliui labiau primena gulėjimą po Žvėryno suoliuku. Daugelis poetų,

nors ir mirę, eina degtinės. Spektaklyje ši tema pateikiama kaip poezijos „chrestomatija“. Niekas nežino, ar taip gyveni, nes esi poetas, ar esi poetas dėl to, kad taip gyveni. Ir kenti prisipažindamas, kad „norėjau tapti poetu, bet netapau“, ir žinodamas, kad „Praeities vis daugiau – ateities vis mažiau, / Nei baugu pažiūrėt, kaip gilu ten“. Poezijos medis pažymėtas raudonu kryžiumi – nukirsti. „O kur laidoti poetus, jei žemės nėra?“

Spektaklyje daug labai taiklios muzikos. Nors tai parinktos skirtingų kompozitorių kūrinų ištraukos, ji vientisa. Stebina Kazlo muzikinis išmanymas, muzikinės atminties turėjimas ir gebėjimas kontempliuoti įvairiais garsų junginiais. Muzika liūdina ir graži. Ji neardo pasaulio, ji šviesi, švytinti.

Kazlas Kukulo lūpomis sako: „Leisk man kalbėti iš lėto“, jis sinkretizuoja daug prasmių, alogizmų. Ir paradoksalius Kukulo poezijos motyvus paverčia savo širdies dūžiais.

Antis už kampo

Pokalbis su parodos „Kęstutis Kasparavičius – stebuklingų istorijų kūrėjas“ kuratore Jolita Liškevičiene

MONIKA KRIKŠTOPAITYTĖ

Paroda Vilniaus grafikos meno centro galerijoje „Kairė–Dešinė“ rengiama dailininko Kęstučio Kasparavičiaus 70-ies metų jubiliejaus proga. Tai akstinas imtis veiksmo, bet turbūt be jokių datų galėtume drąsiai sakyti, kad autorius išskirtinis, tapęs ne vienos kartos vaikų ir su jais kartu skaitančių tėvų mylimu kūrėju, legenda. Ar jubiliejaus aplinkybė nors kiek lėmė jūsų kuruojamos parodos toną? Kaip galvojote tvarkytis su laiko tėkme?

Tikrai, Kęstutis Kasparavičius jau yra legenda ir mūsų visų istorija. Taip jau atsitiko, kad su Kasparavičiaus kūryba buvau susipažinusi anksčiau, ir ne kaip skaitytoja, bet kaip menotyrininkė. 2016 m. kartu su Lietuvos kultūros institutu surengėme pirmą jo kūrybos parodą „Dirigentas su teptuku“ Meno ir istorijos bibliotekoje Bolonijoje (*Biblioteca d'Arte e di Storia di San Giorgio in Poggiale*), tai buvo pats pirmas jo kūrybos pristatymas užsienyje. Taigi, galerijos vadovės ir parodos sumanytojos Jurgos Minčiauskienės paskviesta kuruoti šią jubiliejinę parodą, neabejodama sutikau.

Kęstučio Kasparavičiaus kūrybą labai aiškiai galime skirti į tris aiškius periodus. Kūrybos pradžia – grafinės iliustracijos, kurias jis tuomet atlikdavo labai kruopščiai plunksnele ir tušu, tik truputį paspalvindamas akvarele. Vėliau dailininkas buvo pastebėtas ir paskviestas kurti daugiausia vokiečių leidykloms. Taip palaipsniui susiformavo kiek kitoks Kasparavičiaus piešimo stilius, ypač ryškiai jis išlaisvėjo iliustruojant Edwardo Learo knygą „Antis ir kengūra, ir kiti eilėraščiai“ (1992), iliustracijos tarsi persismelkė nonsenso estetika. Ir trečiasis periodas – nuo 2003 m., kai Kasparavičius tampa rašytoju ir išskirtinai savo tekstų iliustruotoju.

Jo kūrybą mes dabar gerai atpažįstame – tai šmaikščios, kruopščiai atliktos iliustracijos, joms būdinga atida kiekvienai detalei, todėl jos tinka tiek vaikams, tiek suaugusiems. Mūsų parodos tikslas buvo ne parodyti, kiek daug Kasparavičius sukūrė, bet atskleisti jo kūrybos virtuvę, leisti žiūrovams žvilgtelti, kaip gimsta iliustracijos, kaip kuriamas knygos scenarijus, koks yra jos iliustravimo procesas. Savo parodą dailininkas siūlė pavadinti „Kasparatorija“, savita kūrybos laboratorija ar teritorija, tai yra vieta, kur gimsta iliustracijos. Vis dėlto mums buvo įdomu pasakoti apie kūrybos procesą, kuris šio dailininko yra išskirtinis, gal todėl palikome akademiškesnį parodos pavadinimą

Parodos „Kęstutis Kasparavičius – stebuklingų istorijų kūrėjas“ fragmentas

„Kęstutis Kasparavičius – stebuklingų istorijų kūrėjas“.

Vis dėlto kaip atsirinkote? Jau sunku įsivaizduoti, kiek autoriaus yra sukurta. Iliustruota pasaulio vaikų literatūros klasika (Carlo Collodi, Gottfriedas Augustas Bürgeris), Lietuvos autoriai (Janina Degutytė, Juozas Erlickas, Anzelmas Matutis, Oskaras Milašius ir kt.), na ir autorinės knygos (mes namie turime atskirą lentyną, nors tai tik dalis Kasparavičiaus kūrybos). Kuo grindėte šiuos pasirinkimus?

O taip, Kęstučio Kasparavičiaus sukurta tikrai daug – iš viso jis iliustravo 63 knygas, o 20 knygų parašė pats ir jas iliustravo. Turbūt išskirtiniai jo kūriniai yra iliustracijos klasikos kūriniams – pasakoms, būtent jos „pamatuoja“ autoriaus talentą, jo galimybes, gebėjimą savitai perteikti vaizdinį pasakojimą. Gal todėl pirmosios jo sukurtos pasakų iliustracijos – Oskaro Milašiaus „Lietuviškų pasakų“ (1986) – buvo tarsi bandymų pradžia, pasiruošimas iliustruoti naujus klasikinių pasakų tekstus. Ispūdingiausi darbai – Carlo Collodi „Pinokio nuotykių“ (1993), Hanso Christiano Anderseno „Coliukė“ (2005), E.T.A. Hoffmanno „Spragtukas“ (1998).

Lietuvoje sukurtos Bürgerio knygos „Baronas Miunhauzenas“ (1987) iliustracijos buvo perleistos ir Vokietijoje, tai atvėrė dailininkui kelią į vokiečių spaustuvinių užsakymus, vėliau tas iliustracijas įsigijo Miunhauzeno muziejus Latvijoje. Viena vertus, Kasparavičius tuomet buvo jaunas kūrėjas, be galo kruopštus, atsakingas, laiku parengdavo užsakymus, kita vertus, jam tai buvo tikra mokykla: reikėjo susigaudyti, kaip planuoti iliustracijas, kiek palikti vietos tekstui, kaip dėti pasakojimą ir pan. Vokiečių leidėjai kartais net nurodavo, kaip reikėtų nupiešti vieną ar kitą personažą, išsakydavo pastabas, kai ką tekdavo ir perpiešti.

Tai prisidėjo ir prie Kasparavičiaus meninio braižo kaitos: būtent vokiečių leidėjai paprašė iliustracijų neštrichuoti, o tik lieti akvarele, tą autorius ir pabandė. Matyt, grafinis štrichavimas suteikdavo iliustracijoms niuresnį vaizdą, jas tamsindavo ir perteikdavo slogios nuotaikos įspūdį, tad pradėjus kurti tik pieštuku ir akvarele jos tapo kur kas šviesesnės, ryškesnės, nuotaikingesnės, tinkamesnės vaikams. Čia matome ryškią dailininko meninio stiliaus kaitą. Taigi, šį ankstyvąjį kūrybos laikotarpį ir jo stiliaus kaitą galima gerai pamatyti parodoje apžiūrint jo knygų vitrinas.

Parodos „Kęstutis Kasparavičius – stebuklingų istorijų kūrėjas“ fragmentas

Kas netilpo ir dėl ko liūdėjote?

Kasparavičiaus kūryba daugiausia egzistuoja knygose, jų vertimuose ir dar daug kur. Jo knygų sklaida yra didžiulė, pavyzdžiui, jo parašyta ir iliustruota knyga „Sodininkas Florencijus“ (2007) išversta į 12 skirtingų kalbų, vadinasi, Estijos, Slovėnijos, Italijos, Ukrainos, Vengrijos ir kitų šalių vaikai skaito šias knygas ir gali mėgautis jų iliustracijomis. Tačiau rengdami parodą susidūrėme su problema – iliustracijų originalų stoka. Kęstučio Kasparavičiaus iliustracijos nėra saugomos kokiame nors viename dailės muziejuje ar jo asmeninėje kolekcijoje. Visos jo senosios kūrybos iliustracijos yra kažkur dingusios, kai Lietuvoje vyko senųjų spaustuvių perorganizavimas po nepriklausomybės atkūrimo, kitos buvo parduotos ir pasklido po asmenines įvairių žmonių meno kūrinių kolekcijas – dabar jų tiesiog neįmanoma surinkti ir parodyti. Pati iliustracija nėra brangi, įperkama daugeliui šio meno gerbėjų, todėl jos išblaškytos po visą pasaulį. Didžiausias iššūkis ir buvo parodyti Lietuvos žiūrovui originalias iliustracijas. Pats autorius jų yra išsaugojęs tik iš penkių pastarųjų savo knygų, kitos – atspausdintos labai aukštos kokybės *giclée* atspaudais. Sakyčiau, mums didžiausias atradimas buvo daugybė dailininko saugomų paruošiamųjų piešinių, eskizų ir kitų etapinių dailės darbų, kurie naudojami kuriant galutinę iliustraciją. Šitas kūrybos etapų išskleidimas, mano galva, ir yra pats įdomiausias parodos akcentas.

Kokias Kęstučio Kasparavičiaus knygas labiausiai atsimenate kaip skaitytoja ir kas įsiminė, buvo netikėta dirbant prie šios parodos?

Rengiant šią parodą ir jau stebint ją susirinkusiuosius matyti, kad

Kasparavičiaus kūryba sieja įvairių kartų žmones. Mano kartai teko susipažinti su ankstyvuoju Kasparavičiumi, tai XX a. 9–10-asis dešimtmis. Ankstyvoji jo kūryba buvo kiek siurrealistinė, keistoka, su daug smulkmenų ir juokingų situacijų. Tuomet dailininkas, galima sakyti, drąsiai eksperimentavo, ypač tai akivaizdu jo iliustruotoje Juozo Erlicko eilėraščių knygoje „Bilietas iš dangaus“ (1990) – tai tikras absurdo teatras: jis nebijojo žmogaus skraidinti, vaizduoti be galvos, apversti vaizduojamų asmenų ar gyvūnų žemyn galva. Kartu turėjo daug atviro sentimentalumo ir nuoširdumo, ypač tai ryšku jo tėčio eilėraščių knygos „Toj pirklėj seneliukas“ (1989) iliustracijose, kurios dvelkia tėvų namų nostalgija ir begaline šiluma. Jo kūryba vaikams visada liko šmaikšti: tie sužmoginti gyvūnai, jų charakteriai, apsirengimo stilius ir visos kitos smulkios, gerai apgalvotos detalės – tikras džiaugsmas ne tik vaikams, bet ir suaugusiems. Tuo ir pasižymi gera paveikslėlių knyga: ji aktuali dviem adresatams.

Aš Kasparavičiaus kūrybą pamėgau skaitydama ją su dukra. Kai buvau maža, man jo kuriamas pasaulis atrodė labai pozityvus ir dėl to nutolęs nuo realybės (10-asis dešimtmis buvo labai permainingas, naujovių kupinas laikas). Kasparavičiaus knygose yra nuostabaus stabilumo, šviesumo, kurio norisi linkėti. Galbūt peržvelgus iš naujo, pakilnojus originalus įspūdis dar kitoks?

Tikrai taip, Kasparavičiaus kuriamas pasaulis be galo skaidrus. Gal tai slypi ir pačiame asmenyje, nes pabendravus su juo lieka jausmas, kad tai be galo šviesus ir pozityvus žmogus-kūrėjas. Sakyčiau, jo kuriamos knygos veikia terapiškai, tarsi įdėdamos kiekvienam skaitytojui pasaulio gėrio ir grožio krislę. Jis lyg mūsų kasdienės aplinkos tyrinėtojas, suteikiantis mus supantiems daiktams ar gyvūnams naujos gyvybės: tos bėgančios kėdės, sužmogintas šaldytuvas, gyvi kiaušiniai, peiliai ir šakutės – visa tai virsta žaismingais ir gyvais veikėjais. Jo nupiešti gyvūnai be galo įspūdingi, tai kartu pasakojimas apie mus pačius, tarsi kokios senovinės alegorijos, slepiančios daugybę reikšmių.

Žvelgdami į Kasparavičiaus kūrybą – tai gerai galima matyti ir pačioje parodoje – pastebime, kad jo meninis stilius kiek keitėsi, ir tai daugiausia lėmė užsakovai ir knygų adresatas: iliustracijos tarsi dailėjo ir švelnėjo, o akvarelės liejimo technika taip išstobulėjo, jog sunku suvokti, kur originalas, o kur

L. JUODYTĖS NUOTRAUKOS

NUKELTA Į 9 PSL.

Bijūnai ir tulpės

„Sedevro kambarys. Franso Halso evangelistai iš Odesos Vakarų ir Rytų dailės muziejaus kolekcijos“

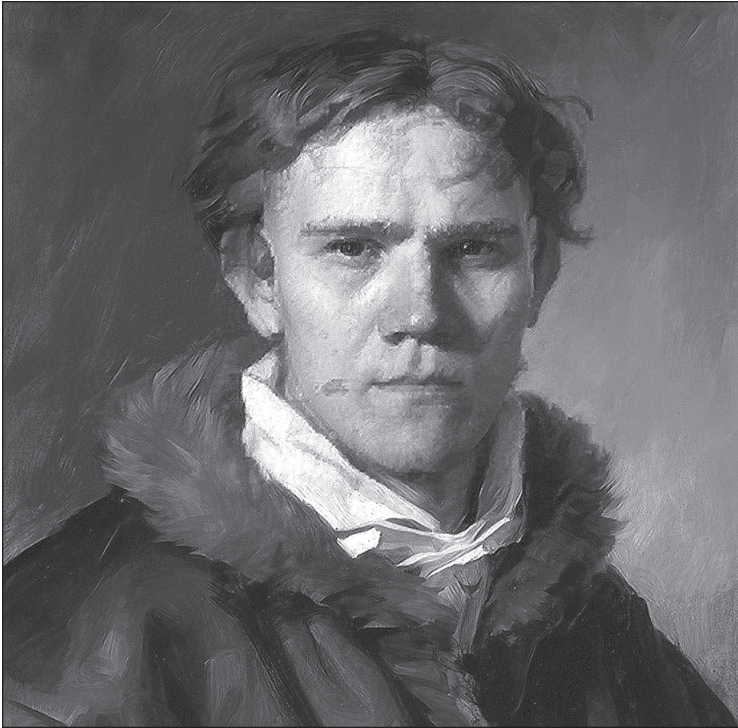
Radvilų rūmų dailės muziejuje

JONAS PETKUS

Išeiti iš šešėlio, iš tamsos į oringą erdvę. Įsiveržti su energija, su gajumi, su pastangomis, džiaugsmais, nusivylimais, nepalaužiama jėga. Nesislėpti nuo nieko, jaustis visaverčiu, savo tikslus įamžinančiu. Stovėti tvirtai tarytum ryškus žiedas, siekiantis dangaus. Harmoningos būties dvelktelėjimas, o gal dieviškumo siekimas. Savas pėdsakas, sava žymė ir būtis pasaulyje – apie tai kalba Radvilų rūmų dailės muziejaus paroda „Sedevro kambarys“.

Čia eksponuojami žymaus XVII a. flamandų dailininko Franso Halso darbai. Iš Ukrainos į Lietuvą atvežti du evangelistų imaginaciniai portretai, vaizduojantys rašantį arba knygą vaikui skaitantį senuką, apaugusį susivėlusiais plaukais. Paroda įdomi ne tik savo eksponuojamais kūriniiais, bet ir stipriu kuravimo pasakojimu. Ekspozicijai buvo pasirinkta kurti vadinamąjį *Sedevro kambarį*.

Sedevro kambarys yra ribota erdvė, įkurta Radvilų rūmų antrame aukšte. Į prietemoje skendintį Sedevro kambarį lankytojai įleidžiami tik iš anksto rezervavę vietą. Paslaugos deficitas kuria impulsą, patirties

„Sedevro kambarys“, Jono Petkaus portretas à la Frans Hals. 2024 m.

troškulį. Seansas trunka vos 20 minučių. Brangus skirtas laikas. Iš karto tampa aišku, kad laukia sodri, tanki, intensyvi patirtis. Be to, čia negalima vaizdo kameromis fiksuoti parodos vaizdų. Vienintelė nuotrauka, kurią žiūrovas gali išsinešti iš kambario, yra jo paties veidas.

Prieš įeidamas į kambarį lankytojas paprašomas nusifotografuoti – taip

tarsi patvirtinama tapatybė. Vėliau dirbtinis intelektas patobulina nuotrauką, kad ši vaizduotų XVII a. visuomenės veikėją. Taigi kiekvienas žiūrovas išsineša vis skirtingą parodos nuotrauką – prisiminimą. Įdomu tai, kad kompiuteris lankytoją ne tik robotiškai „nutapo“, bet ir jį analizuoja, bando suprasti kaip individą, gilinasi į jo

ilustracijos, – moko vaikus ir ne vaikus lavinti vaizduotę. Atrodytų, jo pasakojimai paprasti, tačiau jie kviečia žaisti, o šis gebėjimas labai reikalingas visose gyvenimo srityse. Be to, dar ir daug sužinoma.

Taip, visos jo knygos turi daug kūrybinių, pažintinių ar edukacinių elementų arba iš kiekvienos knygos galima sukurti bent keletą įvairių edukacijų. Tarkim, „Kalėdos, Kalėdos“ (2020), vaizduojanti, kaip Kalėdoms ruošiasi pingvinai, voverės, pelės ir ožkos, banginiai ar žuvys po ledu, arba „Meškelionė: didžioji kalėdinė meškinų šeimynos kelionė aplink pasaulį“ (2010), kurioje vaizduojama, kaip švenčia Kalėdas viso pasaulio meškinai. Sakyčiau, Kasparavičius yra tikras Kalėdų profesionalas, jis sukūrė daugybę knygų šia tema, Kalėdų kalendorių, atvirukų Lietuvos, Vokietijos ir net Amerikos leidėjų užsakymu, tad geriausiai ir žino, kokie būna Kalėdų Seneliai, kokie vaikų norai, kokias dovanas jie mėgsta. Bet geriausiai jis sukuria Kalėdų šventę savo skaitytojams, manau, kad būtent jo iliustracijos taikliausiai perteikia patį Kalėdų stebuklą.

Galvodami apie ekspoziciją, vieną salę paskyrėm vieniems iš mylimų dailininko gyvūnų – antims, kurių didžioji koncentracija yra knygoje „Drebantis riteris“ (2015).

vidų. Tam dirbtinis intelektas pasi-telkia bendro konteksto statistinius duomenis ir individualaus „portretuojamojo“ veido bruožų suvestinę. Dirbtinis intelektas kelia prielaidas apie lankytojo psichologiją ir gyvenimą. Šis kiek keistokas gilinimasis iš pirminio įspūdžio į atski-ro žmogaus momentinę specifiką būdingas pristatomų darbų autoriui – Fransui Halsui.

Halsas iš kitų menininkų išsiskyrė tuo, kad gebėjo įsiminti iškraipytas žmonių fizionomijas, mimikas ir jas pateikti drobėje dar prieš atsirandant fotoaparatus. Jis vaizdavo be-sišypsančius skirtingų visuomenės luomų žmones. XVII a. tapytojas savo kūryba gebėjo pagauti momentą laike ir užfiksuoti, kaip atsispindi kiekvienas individualus asmuo, pavyzdžiui, asimetriškas veidas, pavargusios, primerktos ir gyvybingos akys. Dailininkas tapydavo greitai ir įvairius žmones. Halsas į savo kūrybą sąmoningai įtraukdavo linksmumą ir išraiškingumą, tačiau nebijojo parodyti ir susikaustymo, susikaupimo bei vidinio konflikto. Paslaptį, dalinis susivaržymas, atsargumas atsiskleidžia ir dirbtinio intelekto sukurtame mano portrete.

Minėtas portretas kiek primena Halso 1664 m. Harlemono senelių

prieglaudos regenčių portretą. Prie tų nelinksmų, rimtų grupinio portreto veidų pavyktų įtalpinti ir mane. Ta rimtis ir yra pagrindinis akcentas, perteiktas kompiuterio. Santūrus rausvai baltas veidas, suveltai rudi plaukai, išraiškinga nosis, pavargusios, apdujusios akys. Abstraktus fonas išryškina formą. Dominuoja rudos spalvos atspalviai, praturtinantys portretą. Be to, šioje reprezentacijoje lengvai jaučiamas uždaramas, nenoras atskleisti, atsargumas.

Susitelkimas į savo dabartį, kamuojamą neaiškumo. Tarytum tulpės žiedas – jis atsiveria, kai šilta, šviesu, kai deramos sąlygos, tačiau atšiaurumas, šaltis, sirgimas priverčia jį užsisklęsti savyje. Bet... net ir tada, kai tulpė užsiveria, ji yra nuostabi. Bijūno žiedas lieka atviras net ir nepalankiausiomis sąlygomis. Taip išjaučiant ir išreiškiant individualius skirtumus pasiekiamas visokeriopas dermė. Ir atrodo – tamsus, mechaniškas kambarys padvelkia pavasariu. Tereikia tik sustoti, įkvėpti ir patirti šią nepakartojamą, ryškią akimirką.

Radvilų rūmų dailės muziejus

(Vilniaus g. 24, Vilnius)

Parodoje daug netikėtumų, pavyzdžiui, sumanėt į galeriją perkelti dailininko stalą su visais tais magiškais dalykais!

Visą ekspoziciją dalinome į tris dalis. Pirmoji salė skirta dailininko biografijos pristatymui, čia jo ankstyvieji darbai, knygos ir truputis vaikystės, tėvų namų fotografijų. Šioje salėje eksponuojamas ir dailininko darbo stalas su visais jo dažais bei teptukais, ir net keli paveikslai už jo nugaros – mes tarsi perkėlėme į parodos erdvę jo namų interjero fragmentą. Antroje salėje plačiau pristatome iliustracijas, bet akcentuojame originalus ir patį iliustracijos bei knygos kūrimo procesą. Trečioje salėje, kaip minėjau, apgyvendinti jo kurti antinai. Iš dalies paroda labiau muziejinė istorinė nei galerinė, bet pagalvojus – Kęstutis Kasparavičius jau yra mūsų istorijos dalis. Ir laukia dar viena staigmena – niekur nerodyti ir nematyti Kasparavičiaus kurti video-filmukai, kurių dalyviai yra jo kurtos iliustracijos arba namų aplinka. Tad juos pamatyti irgi verta!

Ačiū už parodą ir už pokalbį.

Paroda veikia iki liepos 20 d.

Galerija „Kairė-dešinė“

(Latako g. 3, Vilnius)

ATKELTA IŠ 8 PSL.

atspaudas. Parodoje kaip tik rekomenduoju atidžiau įsižiūrėti į originalus, jie sukurti taip, kad nelieka nė vienos neužbaigtos vietos (dažų nutekėjimo, netvarkingų paraščių ar pan.), kurios galėtų išduoti, jog tai vien rankų darbo kūryba, – šiais laikais jau mažai kas geba taip kurti ranka.

Kęstučio Kasparavičiaus knygos išvertos į daugybę kalbų – tai svarbi jo legendos dalis. Kaip įvyko susitikimai su užsienio publika? Kaip užaugo toks populiarumas?

Visos jo iliustruotų knygų serijos apie daiktus, apie gyvūnus, apie „ši bei tą“ mano pačios labai mylimos, jos sulaukė daugybės vertimų į kitas kalbas, jas ypač mėgsta Kinijos ir Korėjos mažieji skaitytojai. Tų knygų populiarumą gal lėmė tai, kad Kasparavičius nuo 2002 m. pradėjo intensyviau bendrauti su „Grimm Press“ leidykla, įsikūrusia Taipėjuje, Taivane (jai skirtas atskiras parodos stendas). Leidykla rengė knygą labdariniais tikslais, skirtą nuo smarkaus žemės drebėjimo nukentėjusiems vaikams, ir pakvietė iliustruotojus iš viso pasaulio nupiešti po vieną iliustraciją, o šalia sukurti trumpą istoriją. Taip Kasparavičius sukūrė

pirmą savo istoriją „Giesmininkas“ („Čiulbantis žmogus“) apie mažą žmogelį, pakliuvusį į pingvinus primenančių paukščių nelaisvę. Leidėjams ta istorija labai patiko ir jie paklausė, ar jis neturi daugiau tokių smagių istorijų. Jam nerūpestingai atsakius, kad turi, teko labai greitai jų sukurti – taip gimė rašytojas Kęstutis Kasparavičius. Jis yra sakęs, kad tai pirmoji ir greičiausiai parašyta jo knyga. „Kvailos istorijos“ pirma buvo išleistos kiniškai, tik gerokai vėliau – lietuvių ir kitomis kalbomis. Ir iš dalies tai buvo galima prognozuoti, nes kiekvienas iliustruotojas anksčiau ar vėliau susiduria su problema, ką iliustruoti, nes kito autoriaus tekstas gali tiesiog nepatikti ar netikti, neretai reikia taikytis prie rašytojo norų, kyla kitų problemų, o iliustruoti savo tekstus – tikrai pats geriausias dialogas tarp rašytojo ir iliustruotojo, tai tik paaiškina, kodėl iliustruotojai dažnai tampa ir rašytojais. O Kęstučio Kasparavičiaus šeimoje tai buvo tarsi natūralus tęstinumas, nes jo tėtis Jonas Kasparavičius ir brolis Ramūnas Kasparavičius – rašytojai. Taigi vėliau buvo išleista ir išversta į kinų, korėjiečių, japonų kalbas ne viena rašytojo ir iliustruotojo Kęstučio Kasparavičiaus knyga.

Mano akimis, svarbiausia, ką daro Kęstučio Kasparavičiaus

Molyje užrašyta kelionė

In memoriam Onai Kreivytei-Naruševičienei

Keramikė Ona Kreivytė-Naruševičienė (1935–2024) man buvo viena pirmųjų menininkių, apie kurią išgirdau dar vaikystėje, – tėtis supažindino su savo pussesere. Onutė ir jos sesuo Zita Kreivytė buvo ryškiausi tikrų menininkių pavyzdžiai – kūrybingos, darbščios, mokačios iš įnoringų medžiagų sukurti nematytas formas. Vėliau Onutė ne kartą kvietė dalyvauti jos suburtų keramikos simpoziumų „Harmonija“ veikloje – kalbėtis su menininkais, aptarti darbus, rašyti tekstus. Prisimenu, su kokia meile ir šiluma ji kalbėjo apie kitų kūrinius, kaip skatino į keramikų bendruomenę jungtis jaunesnius kolegas. Tie simpoziumai dabar atrodo kaip didelės keramikų šeimos šventė – kai susirinkusieji džiaužėsi bendros ir kartu individualios kūrybos vaisiais. Tikiu, kad jie buvo svarbūs mūsų keramikos raidai.

Ona Kreivytė-Naruševičienė gimė 1935 m. spalio 31 d. Jovaišų kaime Ukmergės rajone. Norėjo studijuoti skulptūrą, tačiau tuo metu buvo įprasta merginoms siūlyti keramikos studijas. Jas ir baigė Vilniaus dailės institute pas profesorių Liudviką Strolį, dėstytojus Joną Mikėną, Aldoną Ličkutę-Jusionienę bei kitus. Tačiau skulptūriška formos samprata jai išliko svarbi – skulptūros klausimais ją konsultavo profesorius Juozas Mikėnas. Įkvėpimo menininkė semdavosi iš pažįstamos aplinkos – kaime prabėgusios vaikystės ir tolimų kelionių, šeimos gyvenimo ir vaizduotę sujaudinusio spektaklio. Tačiau konkrečios biografijos ir buities detalės visada pereidavo dvigubą ugnį – ne tik degimo krosnies, bet ir fantazijos. Todėl dailininkės sukurtos figūrinės kompozicijos, dekoratyviniai pano, interjero ir eksterjero

Ona Kreivytė-Naruševičienė, „Bitininkas“

keramika pasižymi pakylėtumu, romantišku tikėjimu meno ir vaizduotės galia.

Kreivytės-Naruševičienės darbuose ryški klasikinės tradicijos dimensija, kuri kartais apsigaubdavo liaudies tradicijų skraiste. Tai, kas atrodė kaip archajiškos sodžiaus estetikos variacijos, slėpė gilesnes kultūrinės šaknis. Neabejotinas keramikės darbų ryšys su liaudies menu buvo ne tik tiesioginės patirties atspindys, bet ir rimtų klasiikinės formos studijų rezultatas. Šia linkme skulptūriškai mąstančią keramikę kreipė ir profesorius Juozas Mikėnas. Lietuvių keramikos patriarchas Liudvikas Strolis, kuris nuoširdžiai domėjosi buvusios studentės darbais ir juos vertino, taip rašė pirmosios jos personalinės parodos kataloge: „Vertinant dailininkės O. Kreivytės kūrybą, atkreiptinas dėmesys į jos kūrinių formų paprastumą, jautrų temų sprendimą, į gražų, kilnų jausmą, kuris būdingas daugeliui jos kūrinių. Nemenkindamas dailininkės nuopelnų,

čia įžiūriu teigiamą maestro J. Mikėno įtaką mažosiose skulptūros formose. Jos kūriniai yra labai paprastų formų, žmogiški, visiems suprantami ir sykiu meniški.“

Kaip tai atrodo? Jei buvote ar būsite Nidoje, visai netoli vasaros knygyno, perėję gatvę prie vilos „Banga“, galite apžiūrėti monumentalią skulptūrinę žvejų kompoziciją. Kresnų formų žvejai su tinklais atrodo suaugę su žeme, sunkiai dirbantys ir kartu įkvėpti savo darbo. Darbo ir poilsio temos vyravo klasiikinėje skulptūroje, ir šis darbas yra puikus modernaus, harmoningo formos traktavimo pavyzdys.

Skulptūriškumas išryškėja jau diplominiame darbe – skulptūriniame fontane Druskininkų vaikų sanatorijai „Saulutė“ (1961, neišlikęs). Tai apibendrintų formų mergaitės figūrėlė, kurios rankos tarsi suauga į vieną ir tampa fontano pradžia. Vėlesni Kreivytės-Naruševičienės skulptūriniai darbai tampa vis monumentalesni, žmonių figūros įgauna iškilmingos statikos ir rimties: moteris, sėdinti su vaisių krepšiu („Sodininkė“ 1970), kresni „Žvejai“ (1986) ir vaiką apglėbusi močiutė (1993) primena kalnus ar uolas. Čia išryškėja ir menininkės polinkis į telkiančią formą – ne tik atskirų jos dalių sukaupumą, bet ir savotišką magnetizmą, kitų kūnų (nebūtinai smulkesnių) trauką. Šiuo požiūriu Kreivytė-Naruševičienė pasireiškė kaip savita neoklasicistinės mikėniškosios tradicijos transformuotoja – ji ne tik grynino formą iki tobulumo, bet ir ieškojo joje judėjimo, plėtimosi, sklaidos galimybių. Klasikinei tradicijai svarbų estetinio vieningumo reikalavimą pakeitė daugialypiškumas – daugianarė, sudėtinė

Ona Kreivytė-Naruševičienė

ŠEIMOS ARCHYVO NUOTR.

forma. Neatsitiktinai dailininkė taip mėgo sudėtingas kompozicijas ir net abstrakčių elementų figūras dažnai grupuodavo į savotiškas šeimas.

Ankstyvojoje kūryboje figūrų suaugimas į vieną dar ryškesnis. Į kompleksiską formų pasaulį susipina žmonės, gyvuliai, paukščiai ir buities rakandai. Šeima kaip didelis glėbys, aprėpiantis vaikus, bites, linus, puodus, – tai savotiška procesija, kurios veikėjai neša, augina, dalina, joja, važiuoja, dainuoja, meldžiasi, laukia. Tačiau, nors ir persmelktos romantinės pasaulėjautos ir aukštesnių idealų ilgesio, Kreivytės-Naruševičienės figūros tvirtai stovi ant žemės. Jos žemiškos kaip bachtiniškasis karnavalas, kur susimaišo aukšta ir žema, gyvenimas ir žaidimas, kasdienybės rutina ir poietinis įkvėpimas. Čia ypač svarbus vaidmuo tenka improvizacijai ir atsitiktinumui, laisvam rankos judesiui, kuris figūrą paverčia abstrakcija, o abstrakčioje kompozicijoje palieka figūratyvo pėdsakus.

Be neoklasicistinės tradicijos atgarsių, rodančių tvirtą vakarietiškos kultūros pagrindą, padėjusį formuotis dailininkės kūrybinėms nuostatoms, labai svarbus ir

liaudiškasis jos keramikos elementas. Tačiau ir liaudiškumas suvokiamas moderniai, kaip tam tikras archajinis erdvinis kodas. Neatsitiktinai vieni ryškiausių liaudiškos tematikos Kreivytės-Naruševičienės darbų – monumentalūs architektūrinių formų koplytstulpiai ir dekoratyviniai pano „Aukštaitija“ (1983) bei „Šventė“ (1987), kurie atskleidžia tikslų ritmo, kompozicijos, erdvės pajutimą ir gebėjimą kurti monumentalias formas iš paskartojančių segmentų. O 1982 m. sukurta dekoratyvinis pano „Iš pašto istorijos“, kur kiekvienai naujai laiškų gabenimo priemonei (pradedant balandžiais, baigiant laivais, lėktuvais ir palydovais) skiriamas atskiras paveikslėlis, savo fragmentišku komponavimu labiau primena šiuolaikinę kompiuterio ikonų dėlionę ekrane.

Kreivytės-Naruševičienės keramika sulydė mitinį klasikos laiką, kalbantį apie amžinąsias vertybes, ir istorinį laiką, kuriame atsispindi skausmingi bei svarbūs tautos ir žmogaus gyvenimo įvykiai. Tai molyje užrašyta kelionė paskui vaikystės debesį, kurį ji padovanojo mums visiems.

LAIMA KREIVYTĖ

Pašėlęs Maksas gyvas

Nauji filmai – „Furioza: Pašėlusio Makso saga“

SANTA LINGEVIČIŪTĖ

George'o Millerio gerbėjai naujo „Pašėlusio Makso“ laukia labiau nei „Kopos“, „Žvaigždžių karų“ ar net Bondo kartu sudėjus. Juos labai suprantu net aš. Pirmasis „Pašėlęs Maksas“ pasirodė dar 1979 metais. Po filmo premjeros pasipylė kritiškai straipsniai, esą tai nyki amerikietiško veiksmo filmų imitacija. Tačiau, anot filmo šalininkų, plačius Australijos horizontus ir greitkelius Milleris pavertė postapokaliptiniu antiutopiniu pasauliu be jokių specialiųjų efektų. Kartu prasidėjo ir viena populiariausių „Pašėlusio Makso“ istorijų.

2015-aisiais, pasirodžius ketvirtam filmui „Pašėlęs Maksas: įniršio kelias“, šalia dar supernovos statuso

neturinčio Tomo Hardy Makso atsirado nauja veikėja – Charlize Theron Furioza. Tai paslaptinga, pikta vienarankė imperatorė ir sunkvežimio vairuotoja, kurios žvilgsnis tiek pat mąslus, kiek ir pilnas įniršio bei keršto troškimo. Jau tuomet pagrindiniu smuiku pradeda groti ne Maksas, o feministė imperatorė, pagrobusi ne tik sunkvežimį su benzino pilna cisterna, bet ir tiro no valdovo Nemirtingojo Džo žmonas, nebenorinčias jam gimdyti vaikų.

Ką tik pasirodžiusiame filme „Furioza: Pašėlusio Makso saga“ sunkvežimio vairą perima Anya Taylor-Joy („Valdovės gambitas“). Jai teko baisiai sudėtinga užduotis – ne tik suvaldyti sunkvežimį, bet ir nenuvilti Charlize Theron. Pasak aktorės, pati Theron ją palaimino imtis Furiozos vaidmens,

tad ji stengėsi taip pat įnirtingai ginti ir saugoti būsimos imperatorės interesus. Anyai pavyko. Pasak paties Millerio, aktorė nepavaldi laikui – kažkas kilmingo ir nuožmaus tuo pat metu. Vis dėlto Milleris yra nepataisomas stimpanko gerbėjas, kaip kad Terry Gilliamas, tad turėjo nuvilti Theron, nes pasitelkus technologijas neįmanoma realistiškai pasendinti ar pajauninti aktoriaus, – net Martino Scorsese' „Airis“ (2019) ar Ango Lee „Dvynys“ (2019) Millerio neįtikino.

Kadaise neprofesionalia Holivudo veiksmo filmo imitacija apkalintas pirmasis „Pašėlęs Maksas“ įrodė, kad kritikai labai klydo, – kaip tuomet, taip ir dabar Milleris veiksmo filmo žanrą „supurvina“, o ir to paties veiksmo naujausioje dalyje tiek pat, kiek pirmajame.

„Furioza: Pašėlusio Makso saga“

Australo filmai – meistriški, jų vizualinė kalba kur kas sudėtingesnė nei daugumos šiuolaikinių Holivudo veiksmo filmų. Millerio vizija ir idėjos kur kas intelektualesnės. Beje, 2015 m. ekrane pasirodžius Furiozai sklido kalbos, esą vyrų teisių aktyvistai baisiai pasipiktino, mat filme nesama lyčių lygybės – visi vyrai, išskyrus Maksą, vaizduojami kaip niekšai. Labai smalsu, ką jie pasakys pamatę naujausią dalį.

Stimpankininkas George'as Milleris, grynakraujis postmodernistas, maištininkas, industrialistas, intertekstualas ir anachronistas jau pergyveno visus kiberpankus bei vis modernėjančias technologijas. Tais pačiais 2015-aisiais pavargęs Maksas įgavo antrą kvėpavimą, kadaise Maurice'o Jarre'o kurtas sunkusis rokas – kitą skambesį. Furiozos legenda tik prasideda...

Pamestas kavos pakelis ir nenoras keistis

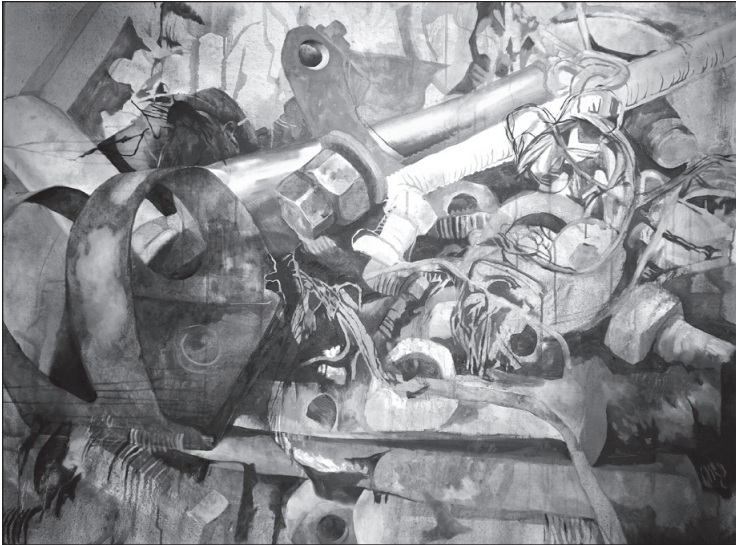
„Zobolis Art Prize 2024“ finalininkų paroda VDA parodų salėse „Titanikas“

EGLĖ KAZAZAJEVAITĖ

Ar tikrai viskas keičiasi? Kartais to nepastebėdami ar nenorėdami, tu-rime pasikeisti arba pakeisti savo aplinką ar gyvenimo detales. Vienas žmogus gali turėti įtakos pokyčiams. „Net ir mažiausias žmogus gali pakeisti ateities eigą“, – Galadrielė iš filmo „Žiedų valdovas: Žiedo brolija“. Esame priversti nuolat keistis. Negalime išlikti tokie patys. Gal tai mūsų prigimtis – nuolatinė evoliucija. Gyvenimo pokyčių neišvengsi. Bet ar kas nors gali mėgti pokyčius? Tikrai ne aš. Nemėgstu, kai mano mėgstamiausios parduotuvės išdėstymas pakeičiamas. Ir aš skųsiusi visiems, kam tik galiu, nes neberandu savo mėgstamiausio šokolado ar kavos. O jie man reikalingi, kad galėčiau pavalgydinti savyje glūdintį labai plepų velniuką, kuris už mane rašo tekstus ir akademinius darbus. Jam irgi reikia energijos. Bet gal yra pokyčių, kurie padaro mūsų gyvenimą prasmingą ir įdomų?

Viskas keičiasi? Tokią temą šiemet pasirinko „Zobolis Art Prize“ organizatoriai. Konkurse dalyvavo 65 jauni ir gabūs menininkai. Komisija išrinko 24, jų manymu, geriausius tapybos darbus, kurie eksponuojami VDA galerijos „Titanikas“ antrame aukšte. Ne tik išrinkti trys laureatai, bet ir paskirti „specialieji“ prizai: Specialusis komisijos prizas, „Contour Art Gallery“ ir „Dūmų fabriko“ prizas, Prizas už originalumą konceptualiai įvardinant tapybos grožį ir dar keletas kitų. Į šią parodą atėjau susipažinau su vertinimo kriterijais, pasidomėjau visais 65 menininkais ir susipažinau su atrinktų dalyvių darbais bei jų pelnytais prizais. Ir dabar save paverčiau šios parodos komisijos nare (netgi pirmininke).

Mano akį jau socialiniuose tinkluose ir „Zobolis Art Prize“ svetainėje užkabino Kristijono Gurčino paveikslas „Arbatinė amžinai“. Šis darbas užėmė antrą vietą. Nesakyčiau, ar pritariu komisijos sprendimui, ar ne, šiuo metu man tai nėra svarbu. Paveikslas tikrai turi kažkokią dalelę, kuri tave emociškai užkabina ir nepaleidžia. Ar tai yra lyg išblukusios nuotraukos vaizdas, nes panašią nuotrauką atrastum prosenelių archyve? Ar tai, kad atrodo, jog ši nuotrauka nebuvo kažkam svarbi, dėl palikto puoduko žymės? Ar tai, kad ši nuotrauka kviečia tapti jos dalimi ir atsigerti arbatos arbatinėje? Netgi pasirinktos spalvos primena ne tik senąją fotografiją, bet ir saldžios arbatos kvapą su medaus natomis. Jeigu galėčiau keliauti atgal laiku kaip Toshikazu Kawaguchi knygoje „Prieš atšalant kavai“ ir galėčiau vieną kartą pasikalbėti su savo proseneliais, tikrai rizikuočiau. (Čia nėra tikslus knygos atpasakojimas, tik

Deimantė Petkevičiūtė, „Chamutas“. 2023–2024 m.

Indrė Rybakovaitė, „Šiauriniai Liepojos fortai“. 2024 m. I vieta

patogiai išimta viena maža istorijos detalė.)

Dalyvių sąrašas buvo keli menininkai, su kurių kūryba esu susipažinusi anksčiau, bet gaila, kad jie neatrinkti. Tikėjausi juos pamatyti „Zobolis Art Prize“ svetainėje, tačiau ten yra tik dalyvių sąrašas su pateiktų konkursui darbų pavadinimais. Šis sprendimas nerodyti kitų menininkų kūrinių mane kiek nuvylė. „Zobolis Art Prize“ vienas iš tikslų – supažindinti visuomenę su jaunosios kartos kūrėjais ir jų darbais. Tai kodėl neduoti platformos ir kitiems menininkams, kurie irgi siekė pakliūti į vieną iš 20 vietų

parodoje? Žiūrovas gal taip pat susipažintų su naujais menininkais ir netgi atrastų naują mėgstamą. Šiuo klausimu esu kiek šališka, nes tikėjausi, kad kai kurie menininkai tikrai pakliūs. Viena jų – Eglė Širvinskaitė, seku jos kūrybą nuo seno, mačiau, kaip ji keitėsi. Jos darbą pamatyti bent jau „Zobolis Art Prize“ svetainėje būtų buvę labai malonu. Nostalgiją sukėlė vienas kūrinys – Deimantės Petkevičiūtės „Chamutas“. Tai man priminė namus, tiksliau, garažą stovintį netvarkomą tėčio stalą, kuris beveik visada atrodo taip pat. Ant jo gali rasti visko, ko tik gali prireikti ar ko panorėsi. Ten rasi

Kristijonas Gurčinas, „Arbatinė amžinai“. 2023 m. II prizinė vieta

gal penkis skirtingus plaktukus, nes kai dingsta vienas, į jo vietą reikia naujo. Ten pat bus ir keičiamų atsuktuvų galvucių rinkiniai – kad jų būtų kiekvienoje tėvų mašinoje, jei prireiktų, kai mašina suges vidury kelio. Ten bus ir neaiškių dalykų, kurie tarsi neturi jokios paskirties. Su mama esame bandžiusios su-tvarkyti, sukurti sistemą, kad viskas būtų matoma ir turėtų savo vietą. Bet tėčiui ši tvarka nepatiko, jis mėgsta savo „tvarką“ ir greitai grąžino visus daiktus į senąsias „vietas“. Petkevičiūtės „Chamutas“ man ir primena tą garažo stalo „tvarką“. Jei jūs, kaip ir aš, esate neišsilavinę statybų ar lauko darbų srityse, tai nežinote, ką reiškia chamutas, ir jei manote, kad tai kažkaip susiję su metalo laužu, tai tikrai klystate. Pasirodo, chamutas – tai sąvarža, dažniausiai naudojama žarnoms užspausti, užveržiama veržliarakčiu ar atsuktuvu. Na, ir tokių galima rasti ant mano tėčio garažo stalo.

Keletas paveikslų mane išmušė iš vėžių. Pirmą kartą pamačiusi internete, nesupratau, kaip jie susiję su konkurso tema. Tikėjausi išsiaiškinti atvykusi į parodą, pamačiusi kūrinius iš arčiau ir perskaičiusi tekstus, kurie man paaiškintų kūrinių idėją. Bet parodoje neradau jokių tekstų. Kodėl jų nėra? Kokia čia paroda be menininkų tekstų? Atsidariau konkurso kriterijus, ir ten parašyta, kad prie kūrinių metrikos turi būti pateikiamas kūrinio aprašas, ne daugiau nei 200 žodžių. Tai man įrodė, kad kažkur už kokių nors užrakintų durų egzistuoja kūrinių aprašai, bet mums nesuteikta privilegija juos perskaityti. Tikrai keistas sprendimas. Tada aš prikursiu būtų ir nebūtų dalykų. Ne tik interpretuosiu kūrinius, bet ir sukursiu jų reikšmę.

Vertigo. Vertigo. Vertigo. Benas Matijošaitis ir jo darbas „Vertigo“ išsiskiria iš visos parodos. Parodoje yra darbų, kurie žaidžia su formos judesiais ir spalva, kaip Karolinos Galinauskaitės „Tyvuliuoja“ ar Šarūno Baltrukonio „Lurkless“, bet tai nėra tas pats. Matijošaičio darbą galiu išardyti ir vėl sudėti kaip dėlionę, atrasti vaizdams tinkamas vietas, jos kaip išsibarsčiusios dalys, kurios tik laukia galimybės grįžti. Vaizdas taip pat tarsi liepia svaigti galvai ar primena tokius momentus. Už pavadinimo „Vertigo“ slepiasi kelios reikšmės, čia jums teks pasirinkti, kas taikliau. Greičiausiai šį paveikslą apibūdintų ligos „vertigo“ reikšmė. Vertigo, arba, paprasčiau sakant, galvos svaigimas, kai atrodo, kad judi, sukiesi ar skrieji nejudėdamas. Toks jausmas, kad esi karuselėje. Turbūt mano mėgstamiausia sąsaja – Alfredo Hitchcocko 1958 m. filmas „Vertigo“. Šis filmas įdomus spiralės struktūra, ne tik per vaizdinius,

kuriuos iš koduojame greitai, bet ir per scenarijų, muziką. Spiralė čia – obsesijos įsikūnijimas. Grįžimas vis prie tos pačios kamuojančios minties, idėjos, kuri niekur nepradingsta ir kuri gramzdina mus vis giliau. Nors filmas tyrinėja obsesiją, šalia to gvildinama ir mirties bei prisikėlimo tema, čia praeitis persekioja ateitį. Ar gali kas nors perseikėti, jei mus vis persekioja kraupūs įvykiai ir traumos? Gal kaip tik artimesnė vertigo sąsaja su sraigėmis? Pasirodo, vertigo taip pat yra ir sraigių gentis. Gal ir įžvelgčiau sraigių įtaką, jų gleivių paliktus takelius ir formas paveikslė.

Vaikščiodama po parodą kelis kartus girdėjau lankytojus klausiant apie konkurso laureatus ir specialijų prizų laimėtojus. Kadangi pati buvau susipažinusi su rezultatais, nekreipiau dėmesio, kad nėra jokių ženklų, nurodančių šią informaciją. Man keista, kad ji nepateikta nei parodos plakatuose, nei šalia eksponuojamų darbų. Ar tai padaryta tyčia, ar tiesiog kažkas užmiršo pasirūpinti šiuo svarbiu aspektu? (Kiek vėliau informacija apie laimėjimus atsirado – *red. past.*)

Vasarės Kuprevičiūtės paveikslas man sukėlė *dějà vu*. Atrodo, kad jį jau esu mačiusi tolimame sapne. Pirmą kartą jį pastebėjau praėjusių metų „Zobolis Art Prize“ parodoje. Nepaisant panašumo į ankstesnį, šį kartą paveikslas atrodo lyg būtų patekęs į laiką ir pasenęs – beveik visų skustukų galvutės nukrito, o rūdijimo dėmės jį dengia. Tai įdomus kitimas, ir šį kartą jis vadinasi „Sabi“.

Šmaikštaus pavadinimo prizas keliauja Liucijai Pačkauskaitei už jos darbą „Kalvelė, kur gyvena Norfos apsauginė“. Nors šio kūrinio nesu-prantu, pavadinimas tiesiog puikus. Jis priverčia nusišypsoti. Ir kelia smalsulį sužinoti daugiau apie tą „Norfą“ ir ką ji slepia. Ar toje „Norfoje“, kur dirba apsauginė, kas nors pakeitė parduotuvės prekių išdėstymą?

Parodoje kiekvienas menininkas bando savaip atskleisti keitimą temą. Kiekvienas iš mūsų ją suprantame kitaip. Gal tarp komisijos išrinktų kūrinių nerasite jūsų variantą išreiškiančio darbo, tačiau prisiminkite, kad menininkų yra daug daugiau ir turbūt vieno iš jų kūrinys tiks. O aš patariu žiūrovui tapti konkurso komisijos nariu ir išsirinkus geriausią menininką jį apdovanoti. Kaip filme „Vertigo“ vis grįžtama prie to paties, taip ir aš. Nepatinka man parduotuvės pertvarka, bet einu toliau klaidžioti po jos labirintus, kol atrasiu „Dallmayr“ kavos – girdėjau, vėl akcija.

Parodos kuratorės Aistė M. Grajauskaitė ir Vita Opolskytė.

Paroda veiks iki gegužės 29 d.

Selektyvus politinis (ne)jautrumas

77-ajam Kanų kino festivaliui pasibaigus

MANTĖ VALIŪNAITĖ

Kasmet „Aukšinės palmės šakelės“ paskelbimas sulaukia įvairių reakcijų ir nuomonių. Įsiplieskia diskusijos, ar žiuri tikrai įvertino tą, kuris buvo stipriausias, originaliausias, vertingiausias. Pernai nusivyliau, kai „Interesų zona“ liko antra, o pagrindinis prizas buvo įteiktas „Kryčio anatomijai“, nes Jonathano Glazerio filmas atrodė visa galva originalesnis ir svarbesnis. Suprantu, kad tai subjektyvi nuomonė. Tačiau šiais metais Gretos Gerwig vadovaujamos žiuri sprendimas apdovanoti Seano Bakerio filmą „Anorą“ sukėlė daugiau nei subjektyvų nusivylimą. Šis sprendimas nuliūdino politiniu nejautrumu mūsų regionui, karo Ukrainoje ir sankcijų Rusijai nepaisymu.

Bakerio filmas pasakoja apie sekso darbuotoją Anorą, kurios pažintis su rusų oligarcho sūnumi Ivanu ima keisti jos gyvenimą ir įsuka į smurto bei pažeminimo pilną situaciją. Paprastutė Pelenės istorijos variacija ištis gyvybinga ir organiška, bet tai, kad Bakeris pagrindiniams vaidmenims pasirenka Rusijoje aktyviai dirbančius aktorius Marką Eidelšteiną ir Jurą Borisovą bei keletą kitų, dabartiniame kontekste atrodo problemiška. Net jeigu filme Ivano tėvai oligarchai bei jų pakalikai vaizdujami kaip nuožmūs ir nepaisantys moralės, darbas su rusų aktoriais reiškia dėmesį rusų kultūrai. Įteikdama prizą Gerwig teigė, kad filmas sužavėjo savo žmogiškumu, prajuokino, o vėliau sudaužė širdis. Tačiau komisijai pritrūko žmogiško įsijautimo į politinį kontekstą ir supratimo, kokią žinutę siunčia tokio filmo apdovanojimas. Turbūt liūdniausia ir beviltiškiausia tai, kad beveik niekam „Anorą“ neatrodo problemiška ir apdovanojimas bent kol kas nekelia svarbios diskusijos.

Kitas svarbus aspektas – Bakeris apdovanojimą paskyrė visiems sekso darbuotojams, tačiau ar tikrai šis filmas prisideda prie požiūrio į sekso darbuotojus keitimo? Ani vaizduojama kaip naivi mergina, tik ir laukianti, kol ją kas nors išgelbės iš esamos padėties, o tai niekaip neprisideda prie pozityvesnės reprezentacijos. Galiausiai didelį komercinį potencialą turinti romantinė komedija atkartoja daug sykių kine matytas klišes bei situacijas ir nepasižymi ankstesniuose filmuose Bakeriui būdingu stiliumi ir subtilumu. Visi filmai, apdovantoti kitose kategorijose, man atrodė vertesni „Aukšinės palmės šakelės“ už „Anorą“, tiek politiškai, tiek estetiškai.

Bent jau į programą įtrauktas Kirilo Serebrennikovo filmas „Limonovas. Edžio baladė“ („Limonov: The Ballad of Eddie“) nebuvo

„Substancija“

apdovanotas. Pagrindiniuose industrijai skirtuose leidiniuose „Screen“ ar „Indiewire“ visiškai nesvarstoma nei apie kontekstą, nei apie Eduardo Limonovo poziciją Ukrainos atžvilgiu. Filmą nenorėjau žiūrėti, tad negaliu leisti į jo analizę, bet režisieriaus pasirinkimas kurti filmą apie šią asmenybę ir festivalio sprendimas jį įtraukti į programą vėlgi atrodo problemiškas. Tiesiog dabar ne laikas skirti dėmesį rusų kultūrai ir ją remti, juolab kad Ukrainai visai nebuvo skirta dėmesio.

Antrasis režisierės Coralie Fargeat filmas „Substancija“ („The Substance“), dar vienas žanrinis filmas konkursinėje programoje, – tai kūno siaubo filmas apie jaunystės kultą, apie tai, kiek iš moters reikalauja pramogų industrija ir apskritai visuomenė. Šis filmas apdovanotas už geriausią scenarijų. Penkiasdešimtmetei Elizabeth Sparkl (Demi Moore) laidos prodiuseris praneša, kad laikas pokyčiams ir kad jie nori surasti naują vedėją sporto šou, kurio reitingai krinta. Ligoninėje sutiktas vaikinys Elizabeth pasiūlo išbandyti substanciją, pakeisiančią jos gyvenimą. Nusivylusi Elizabeth nusprendžia pabandyti, paskambina jai duotu numeriu, gauna instrukciją ir medžiagas. Susileidus substancijos iš Elizabeth atsiranda jauna, graži jos versija Sju (Margaret Qualley). Svarbiausia taisyklė, kad kas septynias dienas jos turi keistis. Taigi savaitę Elizabeth gyvena savo gyvenimą, o kitą savaitę – Sju. Pamažu įsisuka troškimo gyventi skatinama konkurencija ir prasideda, švelniai

tariant, nesklandumai. Filme efektingai perteikiami kūno pokyčiai, kurie pabaigoje įgauna monstrišką pavidalą. Monstro tema kine jau daug kartų analizuota, bet „Substancija“ išsiskiria humoro jausmu. Nors filmas ir pernelyg ištęstas, dalį scenų tikrai dar buvo galima sutrumpinti ir taip labiau jį suveržti, suteikiant ir geresnį ritmą, ir daugiau polėkio, vis dėlto tai originaliai parašytas ir gyvybingas kūrinys, drąsiai kalbantis apie moterų laisvę būti savimi.

Kitas filmas, dar aštriau kalbantis apie moterų teises bei laisves, – iranietis Mohammadas Rasoulofo „Šventos figos sėkla“ („The Seed of the Sacred Fig“), įvertintas specialiuoju žiuri prizų bei FIPRESCI apdovanojimu. Režisierius, Irane nuteistas aštuonerius metus kalėti, pabėgo iš savo šalies ir Kanuose buvo sutiktas nepaprastai šiltai, su didžiuliu palaikymu. Šis filmas tęsia Rasoulofo jau nagrinėtas temas – apie Irano diktatūrą, neteisingai vykdomas bausmes, bet svarbiausias akcentas šįkart yra moterų teisės. „Šventos figos sėkla“ pasakoja vienos šeimos istoriją. Pirmas filmo kadras – ant stalo beriamos kulkos ir įduodamas ginklas. Vėliau sužinome, kad Imano pareigos paaugštintos, jis tapo teismo tyrėju ir nuo šiol jo bei jo šeimos gyvenimas turės keistis. Už dukrų Rezvan ir Sanos auklėjimą atsakinga mama Najmeh ima dar labiau riboti jų gyvenimą. Šalyje prasidėjus masiniams protestams dėl jaunos merginos nužudymo įtampa auga ir šeimoje, o iš namų dingus ginklui pasiekia piką. Į filmo

„Šventos figos sėkla“

audinį įpinami ir realūs kadrai iš protestų, lyginant juos su informacija, pateikiama per televiziją. Antrąjį filmo dalyje nuo protestų kiek nutolstama ir susitelkiama į šeimos tarpusavio santykius bei ginklo istorijos narpliojimą, kuri stiprėjant Imano paranojai peržengia visas ribas. „Šventos figos sėkla“ – labai stiprus, įtraukiantis ir jaudinantis filmas, kuris, mano galva, buvo vertas „Aukšinės palmės šakelės“.

Didįjį žiuri prizą šiais metais pelnė Payal Kapadios filmas „Viskas, ką įsivaizduojame kaip šviesą“ („All We Imagine as Light“), pasakojantis apie tris moteris, dirbančias ligoninėje Mumbajuje. Prabha nesulaukia žinių iš Vokietijoje dirbančio vyro, Anu slapta susitikinėja su mylimu vaikinu, o Parvati iš jos namų iškelinti grasina naujus namus statanti įmonė. Kapadia filmą struktūruoja į dvi dalis: pirmojoje įsiliename į gyvenimo ritmą Mumbajuje, o antrojoje iškeliame su trimis veikėjomis į užmiestį. Pirmoje dalyje dominuoja mėlyna spalva, liūtytys ir Mumbajuje gyvenančių žmonių mintys apie gyvenimą mieste, o antrojoje kadrus užpildo kaitri saulė ir šviesa. Poetiškas, subtilus filmas kalba apie meilę ir draugystę kastų ir religinių įsitikinimų suvaržytoje visuomenėje.

Labiausiai nustebinęs festivalio filmas – Jacques'o Audiard'o „Emilija Perez“ („Emilia Pérez“) – iš žiuri gavo net du apdovanojimus: įvertintos visos keturios aktorės Zoe Saldaña, Selena Gomez, Adriana Paz ir Karla Sofia Gascón bei skirtas žiuri prizas. Muzikinis numeris filmo pradžioje, kai advokato asistentė Rita (Zoe Saldaña) rašo išteisinamąją kalbą vyrui, kuris, kaip ji pati mano, ištis nužudė savo žmoną, įveda į sudėtingą, bet spalvingą filmo pasaulį. Iškart suprantame filme pristatomą kontekstą – tai korupcijos ir neteisybės persmelkta Meksika. Po šio teismo Rita sulaukia paslaptingo skambučio. Jai darbą pasiūlo narkotikų kartelio galva. Darbas netikėtas – suorganizuoti jam lyties keitimo operaciją. Likusią filmo dalį stebime Ritą ir naują tapatybę įgavusį prekiautoją narkotikais, tapusį Emilija Perez (Karla Sofia Gascón). Filmą audinys supintas iš įprastų dialogų ir dainų. Muziklo žanras sudėtingas filmo temas siek tiek nukenksmina, bet nenureikšmina. Tamsioji Meksikos pusė skleidžiasi veikėjams kuriant planus, bandant keisti tiek savo, tiek visuomenės gyvenimą. „Emilija Perez“ išsiskyrė iš programos drąsa eksperimentuoti su žanru. Kartais įmantrios dainų scenos realias keliamas problemas pakylėja į visiškai kitokį pasaulį, kuriame įdomu stebėti emocijų veikėjus ir jų išgyvenamas dramas. Filme tiršta temų, bet, regis, svarbiausia – ar įmanomas tikras pokytis tiek žmogui, tiek visuomenėje.

Miguelio Gomeso „Didysis turas“ („Grand Tour“) apdovanotas už geriausią režisūrą. Portugalų režisierius leidžiasi tyrinėti skirtingas Azijos šalis – Birmą, Singapūrą, Tailandą, Vietnamą ir Kiniją. Dviejų dalių filme pasakojama sužadėtinių istorija iš skirtingų perspektyvų. Edvardas bėga nuo sužadėtinės, o ši seka jo pėdomis. XX a. pradžios europiečių veikėjų kelionė po kolonizuotas šalis jungiama su kadrais iš dabarties. Laikas filme neturi griežtų rėmų, žmonės, gamta, kasdienybės detalės pinasi į poetišką Gomeso kuriamą travelogą.

Geriausiu debiutiniu filmu, renkamam iš visų Kanų festivalio programų, tapo norvegų režisieriaus Halfdano Ullmano Tøndelio „Armandas“ („Armand“) iš „Ypatingo žvilgsnio“ programos. Kamerinis filmas, neišeinantis už mokyklos sienų, gilinasi į dviejų vaikų konflikto sprendimą iš tėvų perspektyvos. Įprasta skandinaviško kino formulė papildoma performatyviomis scenomis, kurios ne visada taiklios ir nepadeda geriau įsijausti į analizuojamą situaciją, tačiau aktorės Renate Reinsve vaidmuo dar kartą įrodo šios aktorės sugebėjimus.

Trumpametražių filmų konkursinėje programoje laimėjo kroatų režisieriaus Nebojšos Šljepčevićiaus „Žmogus, negalėjęs tylėti“ („The Man Who Could Not Remain Silent“), nukeliantis į 1993 m., kai paramilitarinės grupės vykdė visuomenės valymą. O specialųjį paminėjimą gavo portugalų režisieriaus Danielio Soareso filmas „Blogas akimirka“ („Bad for a Moment“), per komišką situaciją atskleidžiantis Lisabonos gentrifikacijos problemas. Šioje programoje varžėsi ir lietuvis Eglės Razumaitės „Ootidė“. Kaip ir ankstesniame filme, Razumaitė sukuria paveikią atmosferą. Juostoje nufilmuotas filmas minimalistine kino kalba pasakoja apie jaunų merginų pasaulį ir jo pokytį.

Iš „Ypatingo žvilgsnio“ atradimu man tapo kinų režisieriaus Guan Hu filmas „Juodas šuo“ („Gou zhen“), kuris ir buvo pripažintas geriausiu šioje programoje. Pasakojama istorija gana paprasta: į mažą miestelį iš kalėjimo sugrįžta Langanas (Eddie Peng), jis beveik nekalba, bet po truputį bando įsiliesti į gyvenimą. Kadangi netrukus vyks 2008 m. olimpinės žaidynės, miestelyje reikia sugaudyti galybę benamių šunų. Langanas įsidarbina šunų gaudytoju ir susiduria su juodu šunimi, kuris miestelyje jau spėjo pagarsėti kaip itin agresyvus. Pralaidę kelias dienas uždaryti vienuose namuose, Langanas ir šuo atranda ryšį – nuo šiol jie visur kartu. Atsiribojusiam ir sunkiai su tėvu bendraujančiam veikėjui šuo į jo gyvenimą atneša vidinių pokyčių. Operatoriaus Weizhe Gao bendri

NUKELTA Į 13 PSL.

Murkiančios grėsmės ir džiaugsmai

Krėsle prie televizoriaus

Vasarą svarbiausia yra orų prognozė. Nors ja pasitiki tik labai naivūs žmonės, vis dėlto tai kasdienio ritualo dalis. Įdomu klausytis gyvų ir tikrų sinoptikų, bet televizijoje egzistuoja ir vyrai bei moterys, stovintys veidu į mus žemėlapiu fone ir iškilmingai skaitantys televizijos suflerį. Jie įsitempę, bijo pajudėti, mediniais rankų judesiais kartais brūkšteli virtualų žemėlapi. Negyva kalba, tvarkingi kostiumai ir gilios iškirptės – ne profesionalų, o įsivaizduojamų idealių lietuvių atributai, tad kiekvieną kartą suabejoju, ar tik jų nesugeneravo dirbtinis intelektas. Regis, jie neturi prisiminimų, už taško žemėlapyje neįsivaizduoja realaus miesto, kuriame gal teko kadaise atsidurti. Jei pakliūčiau į televizijos studiją, kad įsitikčiau jų tikrumu, būtinai paklausčiau ne apie kamolinius debesis ar kažką panašaus, o apie gerovės valstybę. Įdomu, ar atsakymas skambėtų taip pat įtikinamai, kaip naujai išrinkto prezidento.

Net pati liūdniausia prognozė vasarą negali pririšti prie televizoriaus. Nors ši savaitės ir žada ne vieną susitikimą su anksčiau sužavėjusiu ar sujaudinusiu filmu bei akistatą su savimi, kažkada žiūrėjusiu jį pirmą kartą. Man toks filmas bus Anthony Minghellos „**Anglas ligonis**“ (TV1, birželio 2 d. 01.30). Beveik prieš trisdešimt metų jis jausmingais vaizdais kalbėjo apie meilę, sugebančią nugalėti karo siaubą. Sukurtas pagal Bookerio premiją apdovanotą Michaelio Ondaatje romaną, filmas pasakoja apie 1943 m. virš Šiaurės Afrikos vokiečių pašauto sportinio lėktuvo pilotą, kuris, surastas dykumoje, patenka į Sąjungininkų karo ligoninę netoli Florencijos. Pilotas (Ralph Fiennes) neprisimena, kas jis yra ir kas jam atsitiko. Atgauti atmintį padeda šalia rasta knyga – Herodoto „Istorija“, kurią jam skaito slaugytoja Hana (Juliette Binoche). Karas artėja prie pabaigos, ligoninę netrukus evakuos, bet anglas ligonis

gali neišgyventi dar vienos kelionės ir Hana nusprendžia likti kartu su juo apgriuvusiame vienuolyne. Netrukus prie jų prisidės mįslingas kanadietis Karavadžas ir sikhas Kipas. Vis trys bandys suprasti, kas yra tas žmogus subintuotu veidu ir be atminties. Ligonis kasdien vis arčiau savo paslapties ir atsakymo į klausimą, kaip baigėsi didžioji jo meilės istorija. Ar ji tikrai baigėsi? Tačiau ligoniui domisi ir Sąjungininkų žvalgyba.

1996-aisiais „Anglas ligonis“ sulaukė devynių „Oskarų“ ir visuotinio žiūrovų susižavėjimo. Pagalvau, kaip filmas vertinamas palyginti neseniai Anglijoje pasirodžiusioje kino istorijoje: didžiuliame daugiau nei penkių šimtų puslapių tome nepaminėtas ne tik „Anglas ligonis“ – su didinamuoju stiklu neaptikau ir jo režisieriaus pavardės.

Dano Kwano ir Danielio Scheinerto filmas „**Viskas visur ir iškart**“ (LRT Plius, 6 d. 21.30) neseniai gavo septynis „Oskarus“, bet bijau, kad kino istorikai jį pamirš dar greičiau. Tai pasakojimas apie kinę Eveliną (Michelle Yeoh), gyvenančią JAV, kuri ant savo pečių laiko kuklų šeimos verslą, rūpinasi sergančiu tėvu, pykstasi su netradicinės orientacijos dukterimi ir turi problemų su vyru. Kai prie viso to prisideda dar ir problemos su mokesčių inspekcija, Evelinos pasaulis subyra į daugybę visatos matmenų ir savęs versijų. Staiga ji suvokia, kad yra apdovanota antgamtinėmis galiomis ir turi sulaikyti blogį, kad išgelbėtų visas tas visas. Beje, tai lengviau nei pateikti mokesčių deklaraciją. Pastaroji aplinkybė bent jau mane gali sutaikyti su filmo heroje, nors beveik dvi su puse valandos trunkančiam filmui, kurį „LRT Plius“ rodo su „Elito kino“ rubrika, labiau tiktų kulinarinės laidos etiketė, nes jame sumaišyta tiek žanrų, stilių, temų ir potemių, filosofijų, religijų ir net kvantinės fizikos, kad reginys labiau primena tirštą šiupininę.

Jei pasitelktume dabar madingų vadinamųjų koučerių leksiką, filmo pradžios Evelina, skirtingai nuo egzistuojančių kituose matmenyse, yra blogiausia savęs versija. Čilės režisieriaus Sebastião Lelio filmo „**Glorija Bel**“ (LNK, 2 d. 00.05) herojė tiesiog yra vidutinio amžiaus išsiskyrusi moteris. Hormonų audros jau baigėsi, bet kūnas ir dvasia vis dar kupini troškimų. Glorija dirba draudimo įmonėje, retai bendrauja su savo suaugusiais vaikais, o laisvalaikį leidžia su taure vyno ir šokiais naktiniuose klubuose. Čia Glorija (Julianne Moore) kartą sutinka bendraamžį Arnoldą (John Turturro), kuris vis dingsta iš jos gyvenimo. Naktį grįžusi namo, Glorija veja priklydėlį katiną – murkiančią vienišos senatvės grėsmę.

Prisipažįstu, kad nesuprantu, kam Lelio prireikė kurti amerikietišką ankstesnio savo filmo „Glorija“, kuriame pagrindinį vaidmenį atlieka Paulina García, versiją. Iš JAV kurto filmo dingo ne tik fantastiškai įtaigi aktorė, bet ir politinis kontekstas, kuris Čilės režisieriams visada svarbus. Nors kita vertus, JAV gaminami kituose žemynuose kurtų filmų perdirbiniai niekad neprilygsta originalams, kartais rezultatas būna katastrofiškas, kaip kad nemirtingojo „Iki paskutinio atodūsiu“ amerikietiškas variantas „Breathless“ (rež. Jim McBride, 1983) su Richardu Gere'u.

Amerikiečių komedijos dar nebyliojo kino laikais kalbėjo apie tai, ką visuomenė laiko tabu. Nenustebkite, kad Genėo Stupnitsky filmą „**Geri berniukai**“ TV3 1 d. rodo 22 valandą. Trys filmo herojai šeštos klasės mokiniai Maksas, Lukas ir Toras rengiasi iniciacijai – perėjimui į gimnaziją. Jiems tai svarbu, nes, jų žodžiais, turės liautis elgtis kaip vaikai ir išmokti būti tikrais gimnazistais. Bet dar svarbesnė iniciacija – vakarėlis, vadinamas *kissing party*. Berniukams jis kelia siaubą, nes nė vienas neturi žalio supratimo, kaip taisyklingai bučiuotis. Vadinasi,

„Anglas ligonis“

„Kibirkščiuojantis Luiso Veino gyvenimas“

kad neapsijuoktum prieš draugus, reikia išmokti. Taip prasideda jų diena, per kurią jiems teks kariauti su panašaus amžiaus kaimyne, įsigyti narkotikų, naudoti erotinius žaisliukus visai ne taip, kaip reikia, pirkti alaus ir net pataisyti droną. Žinoma, kūrėjai neapsieis be primityvių juokų, bet atsiras vietos ir rimtesnėms mintims. Todėl „Geri berniukai“ gali nustebinti jautrumu ir draugystės temos traktuote, pastebėjimais apie tai, kaip žmonių ryšius veikia laikas, nevienoda patirtis ar skirtingi poreikiai.

Tikiu, kad šį vakar gerai pasijus kažių gerbėjai – Willo Sharpe'o filmas „**Kibirkščiuojantis Luiso Veino gyvenimas**“ (LRT, 31 d. 21.30) pasakoja apie ekscentrišką

menininką Louisą Wainą. Sakoma, kad jis pakeitė požiūrį į katinus ir atskleidė jų komiškąjį bei kultūrinį potencialą. Wainas išgarsėjo paveikslais, kuriuose vaizdavo antropomorfiškus katinus. Pakeisti požiūrį ir į katinus, ir į gyvenimą jį paskatino žmonos Emily meilė. Būtent meilė žmonėms, gyvūnams ir gamtai suteikė gyvenimui prasmę. Pagrindinius veikėjus, kurių gyvenime būta visko, taip pat ir tragedijų, suvaidino Benedictas Cumberbatchas ir Claire Foy, o filmo pasakotoja yra Olivia Colman: jos balsas paverčia dailininko biografiją jautria pasaka vaikams ir suaugusiems.

Jūsų –
JONAS ŪBIS

ATKELTA IŠ 12 PSL.

merdinčio miestelio ir gamtos planai kuria ypatingą atmosferą ir šiai istorijai suteikia periferinės Kinijos konteksto suvokimą. Nuostabiai nufilmuoti filmo pabaigos kadrai, kai gyventojai išvyksta į laukus stebėti saulės užtemimo, o miestelį užima gyvūnai. Nors „Juodame šunyje“ dominuoja tamsios spalvos, apleistos vietovės, jame labai daug šviesos – po seanso išėjau šiek tiek pakylėta. Kitas labai šviesus ir įsimintinas filmas – latvių režisieriaus Ginto Zilbalodžio animacija „Tėkmė“ („Flow“). Žemę ištikus potvyniui kačiukas spėja išokti į valtį, į kurią po truputį susirenka ir daugiau gyvūnų. Valtis plaukia, o gyvūnai vis susiduria su kokiais nors iššūkiais ir situacijomis, kai reikia vienybės bei pagalbos vienas

„Viskas, ką įsivaizduojame kaip šviesą“

kitam. „Tėkmė“ – ne tik labai gražus ir nuotykių pilnas filmas, jame yra ir gili ištarmė apie galimas katastrofas, žmonių sukeltas pasekmes gyvūnams, skirtingų rūšių, kurias galime suprasti labai metaforiškai, atstovų gebėjimą padėti vieni kitiems. Režisierius siūlo viltingą žvilgsnį.

Iš programos „Dvi režisierių savaitės“ labiausiai įsiminė filmas, kuriame kaip tik vilties labai maža, – palestiniečių „Į nežinomą žemę“ („To a Land Unkown“). Danų–palestiniečių režisieriaus Mahdi Fleifelio debiutas vaidybiniame kine pasakoja dviejų palestiniečių pabėgėlių

istoriją. Pusbroliai Chatila ir Reda (įtaigūs ir organiškai aktoriai Mahmoodas Bakri ir Aramas Sabbah) įstrigę Atėnuose, vagiliauja ir taupo pinigus pasams, kad galėtų išvykti į Vokietiją. Pamažu kriminaliniai pusbrolių sumanymai, kaip ištrūkti iš Graikijos, vis sudėtingėja. Keliami etiniai klausimai, svarstoma išlikimo žmogumi tema, gerai perteiktas kontekstas tiesiog negali nejaudinti, ypač turint galvoje dabartinę palestiniečių situaciją.

Šių metų Kanų kino festivalio programa nebuvo tokia stipri kaip pernai. Didelių vardų netrūko, bet gerokai įdomesnius filmus pasiūlė mažiau žinomi kūrėjai. Moterų režisierių vėl sumažėjo, tačiau jų filmai išsiskyrė gyvybingumu ir gebėjimu artikuliuoti aktualias, prasmingas mintis. Labai gaila, kad Andrea

Arnold filmas „Paukštis“ („Bird“) liko komisijos neapdovanotas.

Kanai išlieka vienu svarbiausių kino renginių, bet jo politinis neutralumas atrodo nesavalaikis ir apsimestinis. Per „Ypatingo žvilgsnio“ apdovanojimų ceremoniją žiuri prezidentas Xavier Dolanas, pasisakęs Izraelio ir Palestinos karo tema, atsisuko į Thierry Frémaux ir paklausė: „Ar tu manęs dabar nekontenti?“ Festivalis ir pats kinas per daug įtakingas, kad neįvertintume jo politinio svorio. O priešara tarp politikos ir meninės filmų vertės atrodo visiškai nepagrįsta, nes politinis jautrumas ir sąmoningumas puikiai suderinami su režisierių meninėmis vizijomis ir idėjomis. Tą įrodė ne vienas šių metų Kanų programos filmas.

Parodos				
VILNIUS	VDA parodų salės „Titanikas“ <i>Maironio g. 3</i>	Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka <i>Gedimino pr. 51</i>	Vytauto Didžiojo karo muziejus <i>K. Donelaičio g. 64</i>	Venclauskių namai <i>Vytauto g. 89</i>
Nacionalinė dailės galerija	nuo VI. 3 d. – VDA bakalaurų ir magistrų baigiamųjų darbų paroda	Kodo Chijiivos (Japonija) paroda	Paroda „Sarmatų karvedžiai“	Stanislavos Venclauskienės 150 metų jubiliejui skirta paroda „Tarpukario moters portretas“
<i>Konstitucijos pr. 22</i>	Vilniaus muziejus <i>Gerosios Vilties g. 10</i>	„Jūra – Yura“	Maironio lietuvių literatūros muziejus <i>Rotušės a. 13</i>	
Algimanto Jono Kuro paroda „Himnas perskilusiai šypsenai“	Paroda „Krasnucha. Rajonas, kurio nėra?“	iki VI. 9 d. – paroda „#mES2o“, skirta Lietuvos narystės Europos Sąjungoje 20 metų sukakčiai	Paroda „KaBinkis“, skirta „Keturių vėjų“ šimtmečiui ir Kaziui Binkiui	
iki 9 d. – Andrejaus Polukordo paroda „Nežinomi grybai“	Adomo Galdiko muziejus <i>Arklių g. 20–1</i>	Vilniaus apskrities A. Mickevičiaus biblioteka <i>Trakų g. 10</i>	Viktorijos Nihil personalinė fotografijų paroda „Renginiai“	PANEVĖŽYS
	Adomo Galdiko kūrinių paroda „Ritualinė gamta“	Erikos Razminaitės paroda „Carpe diem arba Vermejeris Vilniuje“	Kęstučio Navako 60-ies metų jubiliejui skirta paroda „Mes silpnesni už daiktus“	Panevėžio miesto dailės galerija <i>Respublikos g. 3</i>
Radvilų rūmų dailės muziejus	Galerija „Kairė–dešinė“ <i>Latako g. 3</i>	Stasio Vainiūno namai <i>A. Goštauto g. 2</i>	Kauno fotografijos galerija <i>Vilniaus g. 2</i>	MO paroda „Vilniaus pokeris“
<i>Vilniaus g. 24</i>	Paroda „Kęstutis Kasparavičius – stebuklingų istorijų kūrėjas“	Paroda „Vilnius, vilniečiai ir Lietuva“	Paroda „Homo Vikšraitis“	<i>Keramikos paviljone</i> – paroda „Keramika pro mikroskopą“
Paroda „Protesto menas: sovietmečio nepaklusnieji. Iš Lietuvos nacionaliniam dailės muziejui dovanotos Vladimiro Tarasovo kolekcijos“	Pamėnkalnio galerija <i>Pamėnkalnio g. 1</i>	Užupio inkubatoriaus galerija <i>Užupio g. 2A</i>	Parko galerija <i>M. Valančiaus g. 6</i>	„Stasys Museum“ <i>Respublikos a. 40</i>
iki VI. 2 d. – Dainiaus Liškevičiaus personalinė paroda „Obsesijos“	nuo 31 d. – Mortos Difartaitės kūrybos paroda „Irisas“	Aros Radvilės tapybos paroda „Akmuo pienas širdis“	iki VI. 6 d. – Jūratės Rekevičiūtės kūrybos paroda	nuo 31 d. – muziejaus atidarymo paroda „Icon–O–Stasys“
nuo VI. 6 d. – paroda „Lenkai tebetapo: paveikslai iš MOCAK rinkinio“	LDS galerija „Arka“ <i>Aušros Vartų g. 7</i>	TSEKH galerija <i>Vytenio g. 6</i>	Ažuolyno biblioteka <i>Radastų g. 2</i>	Panevėžio kraštotyros muziejus <i>Vasario 16-osios g. 23</i>
Vilniaus paveikslų galerija	iki VI. 1 d. – Eglės Einikytės-Narkevičienės paroda „Ribos“	iki VI. 1 d. – Marijaus Jacovskio paroda	Dovilės Tomkutės grafikos paroda „Auto-portretas tėkmėje“	Archeologijos paroda „Pamirštas Panevėžys. Naujamiesčio atodangos“
<i>Didžioji g. 4</i>	Agnės Šemberaitės paroda „Baimės užkalbėjimas“	Meno erdvė „Editorial“ <i>Latako g. 3</i>	Juožo Zikaro namai <i>J. Zikaro g. 3</i>	
Paroda „(Ne)akademikas. Boleslovas Ruceskas“, skirta dailininko 200-osiomis gimimo metinėms	Agnės Jonkutės paroda „Atminties Žemė“	Kamilės Krasauskaitės paroda „Amžinoji liepsna“	Atnaujinta Juozo Zikaro darbų ekspozicija	DRUSKININKAI
Taikomosios dailės ir dizaino muziejus	LDS galerija „Medūza“ <i>Šv. Jono g. 11</i>	Galerija „Atletika“ <i>Vytebsko g. 21</i>		V.K. Jonyno galerija <i>Turistų g. 9</i>
<i>Arsenalų g. 3A</i>	Grupinė latvių menininkų – Aleksandro Brežės, Janio Dzirnieko, Karlinos Mežeckos, Ievos Putninos, Zylės Ziemelės ir Lygos Sprundės – paroda „Paskutinė pasaka“	nuo 31 d. – VDA bakalauro studentų darbų paroda		Paroda „Jonynų giminės fenomenas“
Paroda „Chagall. Picasso. Ernst. Keramika ir gobelenai“	Galerija „Meno niša“ <i>J. Basanavičiaus g. 1</i>	GODŲ galerija <i>Malūnų g. 6A–12</i>		Bangučio Prapuolenio akvarelių paroda
Dariaus Hecgo-Cauquilo darbų paroda „Grįžimas prie ištakų“	Grupinė latvių menininkų – Aleksandro Brežės, Janio Dzirnieko, Karlinos Mežeckos, Ievos Putninos, Zylės Ziemelės ir Lygos Sprundės – paroda „Paskutinė pasaka“	Otgonbayaro Ershuu tapybos paroda		
„Grįžimas prie ištakų“	(AV17) galerija <i>Totorių g. 5</i>	„Amitan“ („Gyvūnai“)		
V. Kasiulio dailės muziejus	Dano Aleksos personalinė paroda „Peizažas 8 km/h greičiu“	AP galerija <i>Užupio g. 24</i>		
<i>A. Goštauto g. 1</i>	Vilniaus rotušė <i>Didžioji g. 31</i>	Antano Jasenkos paroda „Judas slypi Nirvanoje“		
Paroda „Neįrėmintos: Leis, Tabaka, Rožanskaitė“	iki VI. 1 d. – „Lietuvos spaudos fotografija 2024“	Galerija T.2 <i>Titnago g. 7-53</i>		
Lietuvos nacionalinis muziejus	nuo VI. 5 d. – Tomo Kiaukos tapybos paroda „Rytprūsių dangus“	nuo 31 d. – Kristinos Asinus personalinė paroda „Zep Tepi“		
Senasis arsenalas	Stanislovo Žvirgždo fotografijos	Geležinkelių muziejus <i>Geležinkelio g. 16</i>		
<i>Arsenalų g. 3</i>	Teatro, muzikos ir kino muziejus <i>Vilniaus g. 41</i>	Jurgos Augustaitytės tapybos paroda		
Paroda „Paveldas – mano, visuomenės, valstybės?“	Paroda „Klajojančios žvaigždės: žydų teatras Lietuvoje 1910–1943“	„Aplink“		
	„Kino teatras – slėptuvė nuo gyvenimo“	Galerija „apieca“ <i>M.K. Čiurlionio g.</i>		
Istorijų namai	Samuelio Bako muziejus <i>Naugarduko g. 10 / 2</i>	Vlado Urbanavičiaus vieno kūrinio paroda		
<i>T. Kosciuškos g. 3</i>	retrospektyva 1942–2023“	„Dvispalvis“		
Paroda „Pasaulio dydžio Lietuva: mūsų migracijos istorija“	Savickų dinastijos paroda „Kartos ir likimai“			
Kazio Varnelio namai-muziejus	Gregorijaus Kaplano fotografijų paroda			
<i>Didžioji g. 26</i>	„Jeruzalė: Mea Shearim“			
Monikos Radžiūnaitės tapybos darbų paroda „Ir aš tik žmogus“	Lietuvos žydų kultūros ir tapatybės muziejus <i>Pylimo g. 4 A</i>			
Signatarų namai	Vilniaus Gaono žydų istorijos muziejus <i>Pamėnkalnio g. 12</i>			
<i>Pilies g. 26</i>	Holokausto ekspozicija			
Ekspozicija „XX a. pradžios tautinio atgimimo ir nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimo istorija (1900–1918)“	Energetikos ir technikos muziejus <i>Rinktinės g. 2</i>			
Paroda „Lozoraičių Lietuva: kai asmeniška tampa politiška“	Interaktyvi paroda „November. Alpha. Tango. Oscar.“			
Gedimino pilies bokštas	Paroda „Archimedas ir jo laikas“			
<i>Arsenalų g. 5</i>	Pijaus Ganusausko fotografijų paroda „Iš tamsos“			
Gedimino pilies bokšto ekspozicija	Čiurlionio namai <i>Savičiaus g. 11</i>			
Buvusi areštinė	iki VI. 1 d. – Artūro Mikoliūno paroda			
<i>T. Kosciuškos g. 1</i>	„Spalvų takais“			
Paroda „Spąstai su centriniu šildymu“				
Pilininko namas				
<i>Arsenalų g. 1</i>				
Ekspozicija „Suprasti Lietuvą“				
Valdovų rūmai				
<i>Katedros a. 4</i>				
Paroda „Ukrainos laisvės simboliai“				
MO muziejus				
<i>Pylimo g. 17</i>				
Paroda „Šito pas mus nėra. Intymumas, normos ir troškimai Baltijos šalių mene“				
Instaliacija „Įkūnytos emocijos“				
<i>Mažajoje salėje</i> – Baltijos šalių meno paroda „Žemyn triušio urvu“				
Sapiegų rūmai				
<i>L. Sapiegos g. 13</i>				
Istorinė ekspozicija „Istorijos kapsulė“				
Mindaugo Navako skulptūrų paroda				
„Porcelianas rūmams“				
Paroda „Užuovėja“				

Praėjus daugeliui metų po beždžionių iškilimo ir Cezario valdymo, primatai yra Žemėje dominuojanti rūšis. Tačiau dabar oazėje, kurioje Cezaris kadaise vadovavo savo beždžionėms, į valdžią atėjo tironas. Jis pavergia kitus klanus, kad šie jo vardu ieškotų žmoniškųjų technologijų likučių. Šimpanzė prieš tai maištauja ir kartu su žmonių mergaite leidžiasi ieškoti savo gentainių. Ketvirtoji filmų serijos dalis yra veiksmo kupinas nuotykių filmas, bandantis apmąstyti žmoniškąjį būklę. („Kingdom of the Planet of the Apes“, rež. Wes Ball, JAV, 2024)

Kai atlikęs bausmę kalėjime Arturas grįžta į mažą miestelį prie Tirėnų jūros, greitai vėl susitinka su kapų plėšikų gauja. Dėl savo nepaprasto talento jis geba susekti etruskų kapavietes, kurių radinius galima paversti pinigais. Tačiau su požemių pasauliu jį sieja ir prarasta meilė. Trečioji Alice Rohrwacher Tirėnų trilogijos dalis vėl gvildena klausimus, kaip elgtis su praeitimi. Filmas su visu būriu charizmatiškų personažų sukuria magišką erdvę, kurioje susipina tikrovė ir fantazija, praeitis ir dabartis. („La chimera“, rež. Alice Rohrwacher, Italija, Prancūzija, Šveicarija, 2023)

Distopinių veiksmo filmų „Pašėlęs Maksas“ tęsinyje pasakojama apie karingosios Furiozos (Anya Taylor-Joy) jaunystę. Vaikystėje ją iš oazės pagrobia karo vadas, ji tampa motinos egzekucijos liudininke ir patenka į įvairių valdovų rankas. Po 15 metų jai pavyksta pradėti keršto kampaniją prieš išnaudotojus. Kaip ir jo pirmtakas, šis niūrus laikų pabaigos filmas vaizduoja patriarchalinės tironijos pagrindu sukurtus anklavus ir prieš-priešina juos ekofeministinei utopijai. Filmo patrauklumas – grandiozinės gaudynių scenos dykumoje, kuriose pagrindinės veikėjos pasipriešinimas yra paskutinė žmonijos viltis. („Furiosa: A Mad Max Saga“, rež. George Miller, Australija, JAV, 2024)

Aušvico komendantas Rudolfas Hössas (Christian Friedel) su šeima gyvena viloje šalia didelio sodo, kurį supa koncentracijos stovyklos siena. Kai Hössas turi būti perkeltas į kitą vietą, kyla grėsmė, kad šeimos idilė subyrės. Jo žmona (Sandra Hüller) atsisako palikti „svajonių namus“. Pagrindinė filmo prasmės dominantė – iš už prabangų namą ir sodą supančios sienos dieną naktį sklindantys garsai: skausmo ir prievartos sukelti šūksniai, žmonių aimanos, šunų lojimas ar krematoriumo liepsnų siautėjimas. Jonathanas Glazeris provokuoja žiūrovus ir tarsi ragina išsižūrėti į savo kasdienybę, bandydamas suprasti, kada peržengiama riba, už kurios susitinkama su savu nužmogėjimu ar jis imamas pateisinti. („The Zone of Interest“, rež. Jonathan Glazer, D. Britanija, Lenkija, JAV, 2023)

Tai 1904–1909 m. pasirodžiusio Władysława Reymonto keturių dalių romano ekranizacija, stilizuota pagal XIX a. pabaigos paveikslus. Filme išryškinama jaunos moters, neįsitenkančios patriarchalinio pasaulio rėmuose ir dėl to nubaudžiamos, drama. Kaimo gražuolė Jagna traukia ne vieną vyrą, galiausiai išteka už turtingiausio ūkininko, senojo Borynos. Atrodo, vienintelis, kurį ji iš tiesų mylėjo, buvo jo sūnus. Tačiau romanas su vedusiu Anteku nesibaigs gerai. Paveikiausias filme šokių scenos, kuriose skamba L.U.C. ir „Rebel Babel Film Orchestra“ muzika. Bet pašėlęs šokis netrunka amžinai – filmas kartais sunkiai suderina formą su turiniu ir pameta gilesnių apmąstymų giją. („Chłopi“, rež. DK Welchman, Hugh Welchman, Lenkija, Serbija, Lietuva, 2023)

Kaip ir ekscentriškas kaimynas, šeimos tragedijos traumuota mergaitė turi dovaną matyti visus nematomus draugus, apie kuriuos fantazuoja vaikai. Juodu susidraugauja ir daug sužino apie sunkumus tų, kuriuos apleido užaugę vaikai. Vizualus ir nostalgiškas sentimentalus vaidybinio ir animacinio kino mišinys, kuris iš šeimos dramos pereina į fantastinį reginį, tačiau neišnaudoja istorijų įvairovės. Jaunieji žiūrovai lieka nuošalyje, o vyresniuosius galį nustebinti netikėtos nuorodos į jų pačių vaikystę. („IP“, rež. John Krasinski, JAV, Kanada, 2024)

Ambicinga tenisininkė (Zendaya) susipažįsta su dviem aštuoniolikmečiais draugais, kurie ją įsimyli ir tampa varžovais dėl merginos palankumo. Po 13 metų ji už vieno iš jų (Mike Faist) išteka ir paverčia profesionaliu žaidėju, tačiau vyro karjera stringa. Turnyre jis vėl sutinka savo buvusį draugą (Josh O'Connor). Puikiai suvaidinta, sumaniai papasakota drama, kurioje nagrinėjamas sudėtingas santykių trikampis ir nutrūkusi draugystė. Filme siekiamas teniso ir gyvenimo analogijos, kuri pabrėžiamas daugybė formalių, kartais manieringų priemonių. („Challengers“, rež. Luca Guadagnino, JAV, 2024)

***** – šedevras, ***** – pasižiūrėti būtinyje, **** – geras filmas,
*** – būna ir geriau, ** – jei turite daug laiko, * – niekas

Redaktore – Agnė Narušytė (daile, fotografija)

Redaktorės pavaduotoja – Rūta Jakimavičienė | Kinas – Ilona Vitkauskaitė

Teatras, šokis – Ieva Tumanovičiūtė | **Muzika** – Laimutė Ligeikaitė

Stilius – Violeta Kundrotienė

Dizains – Jokūbas Jacovskis | **Maketas –** Vanda Čemerkaitė

Finansininkė – Brigita Misiuvienė | **Direktorius** – Linas Vildžiūnas

© „7 meno dienos“. Kultūros savaitraštis. Išeina penktadieniais.
Leidžiamas nuo 1992 m. sausio 10 d. Leidėjas VŠĮ „7 meno dienos“.
S. Konarskio g. 49, 03123 Vilnius. El. paštas redakcija@7md.lt.
ISSN 1392-6462. 4 sp. l. Tiražas 850 egz.
Spausdino UAB „Utenaitis“, Užpalių g. 83A, Utena
Remia Medijų rėmimo fondas

Lietuvos kultūros taryba
Lietuvos kino centras
Vilniaus miesto savivaldybė

MRF
MEDIJŲ RĖMIMO FONDAS

K
LIETUVOS KULTŪROS
TARYBA

**LIETUVOS
KINO
CENTRAS**

